

Deeltijd in de diaspora

Scriptie ter afsluiting van de opleiding aan het seminarie

aangeboden aan:

Dr. R. Robinson

Oud-Katholiek Seminarie

als onderdeel van de cursus

5.2 scriptie

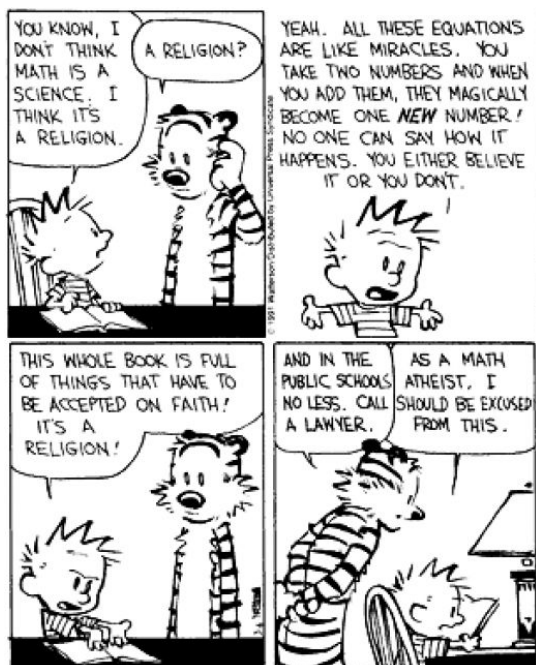
Drs. ing. V.P. Scheijde

15 augustus 2012

Voorwoord

Voor u ligt de voltooiing van een lange leerweg op het gebied van studie, maar ook in mijn leven. Ik had nooit durven dromen dat ik ooit nog eens zo'n werkstuk zou maken en het heeft dan ook lang geduurd voordat het zover kon komen. Mijn weg tot hier was alles behalve die van geleerdheid. Als jongen heb ik mij opgewerkt via de MTS en het HBO tot de universiteit. Tussen HBO en universiteit heb ik mij jarenlang ingezet als bouwkundige op een architectenbureau. Voltijd werken en daarbij studeren aan de universiteit en het seminarie was een erg interessante ervaring in mijn leven. Het betekende zeer dikwijls dat ik letterlijk werkweken had van tachtig uur. Ondanks dat het zwaar was, denk ik er vooral met veel voldoening aan terug. Wel moet ik zeggen dat ik de laatste jaren met moeite ben doorgekomen door de wel heel erg grote veranderingen die ik samen met mijn geliefd gezinnetje heb doorgemaakt. Het was een tijd van afscheid nemen van mijn oude vertrouwde leven als ingenieur en vaarwel tegen ons leven in Arnhem. Nieuwe uitdagingen lagen en liggen nog steeds op de loer.

Nu dus de afsluiting van een levensfase. Dat op een manier die aanvankelijk erg vreemd voelt wanneer je net bent opgeleid in de theologie. Cijfers, statistiek, ingewikkelde berekeningen die door een onbekend computerprogramma worden uitgevoerd met ongelofelijke snelheid. Lange tijd verloor ik mij in cijfertjes en soms snapte ik niet wat dit nog met praktische theologie te maken had, maar gelukkig is er ook nog de weg van humor die

je soms even een zetje geeft, zoals het stripje hiernaast.

Hier wil ik graag heel veel mensen bedanken, maar iedereen die mij met liefde heeft omgeven bedanken gaat niet lukken. Daarom een paar bijzondere mensen, waarbij voorop mijn vrouw Marijn gaat. Zonder haar ongelofelijke inzet voor ons gezin en mij had ik dit allemaal niet kunnen redden. Daarbij wil ik Jan Kinninging noemen die eerst als onze pastoor in Utrecht en later als vriend samen met zijn vrouw toekeken hoe het met ons ging en ons bij tijd en wijle een hart onder de riem staken. Verder gaat mijn dank uit naar Rudolf Scheltinga die mij in mijn werk in de

parochie met zeer veel toewijding heeft begeleid en daarbij droeve en blijde momenten heeft gedeeld. Verder mijn kerkbestuur en mijn parochianen die de afgelopen tijd mij zoveel mogelijk hebben gesteund om de studie tot een zo goed mogelijk einde te brengen. Ik

bedank de studiefonden en het Metropolitane Kapittel van Utrecht die het voor mij mogelijk hebben gemaakt de studie ook financieel te kunnen dragen.

Tot slot wil ik alle docenten en mede seminaristen bedanken voor hun inzet en hun geduld met mij en met name de vorige rector Angela Berlis die mij door het eerste deel heeft gesleept en de huidige rector Mattijs Ploeger die zich op bijzonder manier heeft ingezet voor mijn welzijn tijdens de studie. En last but not least mijn scriptiebegeleider Remco Robinson met wie ik wel een heel bijzonder traject heb meegemaakt. Hij was parochiaan in Arnhem toen ik daar voor het eerst vanuit de parochie Utrecht parochiaan werd in Arnhem. Daar heeft hij er toe bijgedragen dat ik mij met mijn gezin ging thuis voelen. Zo ontstond er een vriendschap. Dan gaat het wel heel erg raar lopen als hij daarna mijn pastoor en ook nog eens docent wordt. Dat zijn toch wel de bijzondere en mooie dingen die alleen mogelijk zijn in een kleine kerk als de onze.

Groningen, 15 augustus 2012

Ontslapen van de heilige Maagd maria

Voor Henny

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	7
2. Vraagstelling	9
3. Onderscheidende kenmerken binnen het parochiewerk.....	10
3.1 Taakomschrijving van de parochiepastoor	10
3.1.1 Inleiding	10
3.2 Takenlijst	12
3.2.1 Liturgie	12
3.2.2 Herderlijke zorg.....	13
3.2.3 Diaconaat.....	14
3.2.4 Bestuur	15
3.2.5 Vorming en toerusting.....	15
3.2.6 Communicatie	16
3.2.7 Missie.....	17
3.2.8 Persoonlijke spiritualiteit	17
3.2.9 Oecumenische activiteiten	17
3.2.10 Landelijke taken	18
3.3 Verhouding soorten werkzaamheden.....	18
3.3.2 Eerstelijn of tweedelijn	18
3.4 Werkdruk	20
3.5 Verwachtingen.....	24
4. Methode	26
4.1 Inleiding	26
4.2 Steekproef	26
4.3 Meetinstrument.....	27
4.3.1 vragenlijsten.....	27
4.3.2 problemen met vragenlijst.....	28
5. Data analyse	30

5.3 Analyseschema	30
5.3.1 Afhankelijke en onafhankelijke variabelen	30
6 Resultaten	33
6.1 Beschikbare formatieplaatsen en ledenaantallen.....	33
6.2 Berekening beschikbare uren.....	34
6.3 Gemiddelden, frequenties	36
6.4 Correlaties	38
6.5 Regressieanalyses	39
6.5.1 Regressieanalyse liturgie.....	40
6.5.2 Regressieanalyse andere werkzaamheden.....	43
6.5.3 Regressieanalyse totalen	45
6.5.4 Regressieanalyse reistijd.....	46
6.6 Opgave werkdruk en omgang	47
6.6.1 Leiding en planning.....	48
6.6.2 Reistijd	48
6.6.3 Werktijd	48
6.6.4 Kerkbezoek en bijdrage	48
6.6.5 Pastoraat	48
6.6.6 Collegialiteit	49
6.6.7 Conclusie	49
7. Conclusie	50
7.1 Waar zit het verschil	50
7.2 Aanbevelingen.....	52
Bibliografie	55
Bijlagen	57
Bijlage 1: Vragenlijsten	57
Bijlage 1.1: Vragenlijst 1	57
Bijlage 1.1: Vragenlijst 2	58

Bijlage 2: Tabellen	59
Bijlage 2.2: frequentietabellen	59
Bijlage 2.3: ANOVA	64
Bijlage 2.3: Correlaties.....	65

1. Inleiding

Als je een pastoor vraagt hoeveel uur een deeltijd aanstelling in de parochie inhoudt, dan krijg je nogal eens het antwoord: "Zoveel als nodig, maar je wordt er deeltijd voor betaald." Het was voor mij een antwoord waar ik als seminariestudent, afkomstig uit de zakelijke dienstverlening weinig mee kon. Ik begreep natuurlijk wel dat het een beroep is waar de uren niet vastliggen tussen 8.00u en 17.00u, maar je moet toch wel weten wat de basis is om zo ook de grenzen te kunnen bewaken van de beschikbare tijd. Zeker als je dit werk moet combineren met een baan buiten de kerk is het van groot belang voor jezelf, je parochianen, maar ook voor je andere werkgever, te weten waar je aan toe bent. Elke werkgever stelt de eis dat je geen activiteiten mag ondernemen die van negatieve invloed zijn op het werk. De verantwoording om fit op het werk te verschijnen en het werk naar behoren uit te voeren ligt dus bij de werknemer. Menig pastoor heeft een deeltijd aanstelling en daarnaast ander werk binnen of buiten de kerk. Die deeltijd aanstelling wordt soms door pastoors zelf omschreven als voltijd werken, maar deeltijd betaald krijgen. Dat moet dus wel nadelig zijn voor het ander werk, want wie kan nou meer dan een anderhalve baan lange tijd volhouden en naar behoren blijven functioneren zonder gezondheidsproblemen te ondervinden? Dat doet vermoeden dat de werkdruk in dit werk extreem hoog is.

Dit is min of meer de aanleiding tot dit onderzoek naar de tijdsbesteding van pastoors. We wilden een antwoord vinden op de vraag of de werkdruk die men zegt te ervaren ook werkelijk terug te vinden is in het werk. Als dat namelijk zo is, dan moet een pastoor in een diasporaparochie een nog veel hogere werkdruk ervaren, want deze heeft de parochianen verdeeld over zeer grote gebieden.

In het tweede hoofdstuk gaan we daarom op zoek naar de onderzoeksvraag. Deze vraag delen we dan op in kleinere deelvragen die bijdragen aan het uiteindelijke antwoord.

In het derde hoofdstuk gaan we op zoek naar aanknopingspunten in de theorie. We bekijken de groeinota uit 2008 om te zien wat er van een pastoor wordt verwacht en we proberen hier een structuur aan te brengen en tot hoofdcategorieën te komen. We onderzoeken het begrip werkdruk om te zien wat dat betekent binnen, maar ook buiten de kerk. Hier bespreken we bevindingen die met name gebaseerd zijn op onderzoek dat in 2001 werd afgerond binnen de Rooms-Katholieke kerk. Daar vinden we duidelijk signalen die er op wijzen dat werkdruk een niet te onderschatten probleem is, waar binnen onze kerk te weinig onderzoek naar is gedaan.

Vervolgens wordt in hoofdstuk vier de methode uiteengezet om tot de gegevens te komen. Deze gegevens zijn de basis voor de analyses die dan in hoofdstuk vijf worden gepresenteerd. Hier wordt ook ingegaan op de niet statistische gegevens die de pastoors

mochten aanvullen over hoe zij denken dat er met werkdruk moet worden omgegaan. Als het ware komen de pastoors daar zelf aan het woord. Het valt daarbij op dat statistische gegevens minder extreem lijken dan het ervaringsverhaal van de pastores zelf. We zetten het onderzoeksschema kort uiteen in hoofdstuk 5 om zo in hoofdstuk zes de gegevens te analyseren en tot de beantwoording van de onderzoeksvragen te komen in hoofdstuk 7. We proberen de bevindingen uit de theorie te koppelen aan de onderzoeksgegevens. We besluiten dan met enkele aanbevelingen voor de kerk om actief aan de slag te gaan met de signalen van werkdruk.

2. Vraagstelling

In collegiale gesprekken blijkt vaak dat pastores een hoge werkdruk ervaren. Daarbij wordt er vaak verwezen naar de gevarieerdheid en het specialistische karakter van het werk (Heitink, 2005; Sanders, 2001). Aangezien er weinig tot geen onderzoek is gedaan binnen onze kerk naar de oorzaken van werkdruk en wat daar aan te doen is, willen we graag onderzoeken of er daadwerkelijk aanleiding is om aan te nemen dat het ervaren van werkdruk een serieus probleem is waar verder onderzoek naar gedaan moet worden. Daarbij is het belangrijk te zien of er verschil is tussen (jonge) diasporaparochies en de stadsparochies. Dit is ingegeven doordat stadsparochies in een oudere traditie staan dan diasporaparochies, wat doorwerkt in de identiteit (Vercammen, 1997). Hieruit komt de hoofdvraag naar voren:

Is er een verschil in werkdruk voor pastores van diasporaparochies en stadsparochies?

Deze hoofdvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

- 1. Waaruit is werkdruk opgebouwd?*
- 2. Welke factoren zijn van invloed op de werkdruk?*
- 3. Waarin verschillen diasporaparochies van stadsparochies?*
- 4. In hoeverre zijn de verschillen tussen stadsparochies en diasporaparochies relevant voor de werkdruk van pastores?*
- 5. In hoeverre wijken pastores van diasporaparochies in hun tijdsbesteding af van die van stadsparochies?*

3. Onderscheidende kenmerken binnen het parochiewerk

In dit hoofdstuk omschrijven we de belangrijkste theoretische begrippen van dit onderzoek. Het vertrekpunt daarbij is de taakomschrijving van de pastoor zoals omschreven in de belangrijkste beleidstukken van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland. De facetten die uit deze taakomschrijving voortkomen en relevant zijn voor dit onderzoek worden vervolgens gedefinieerd.

3.1 Taakomschrijving van de parochiepastoor

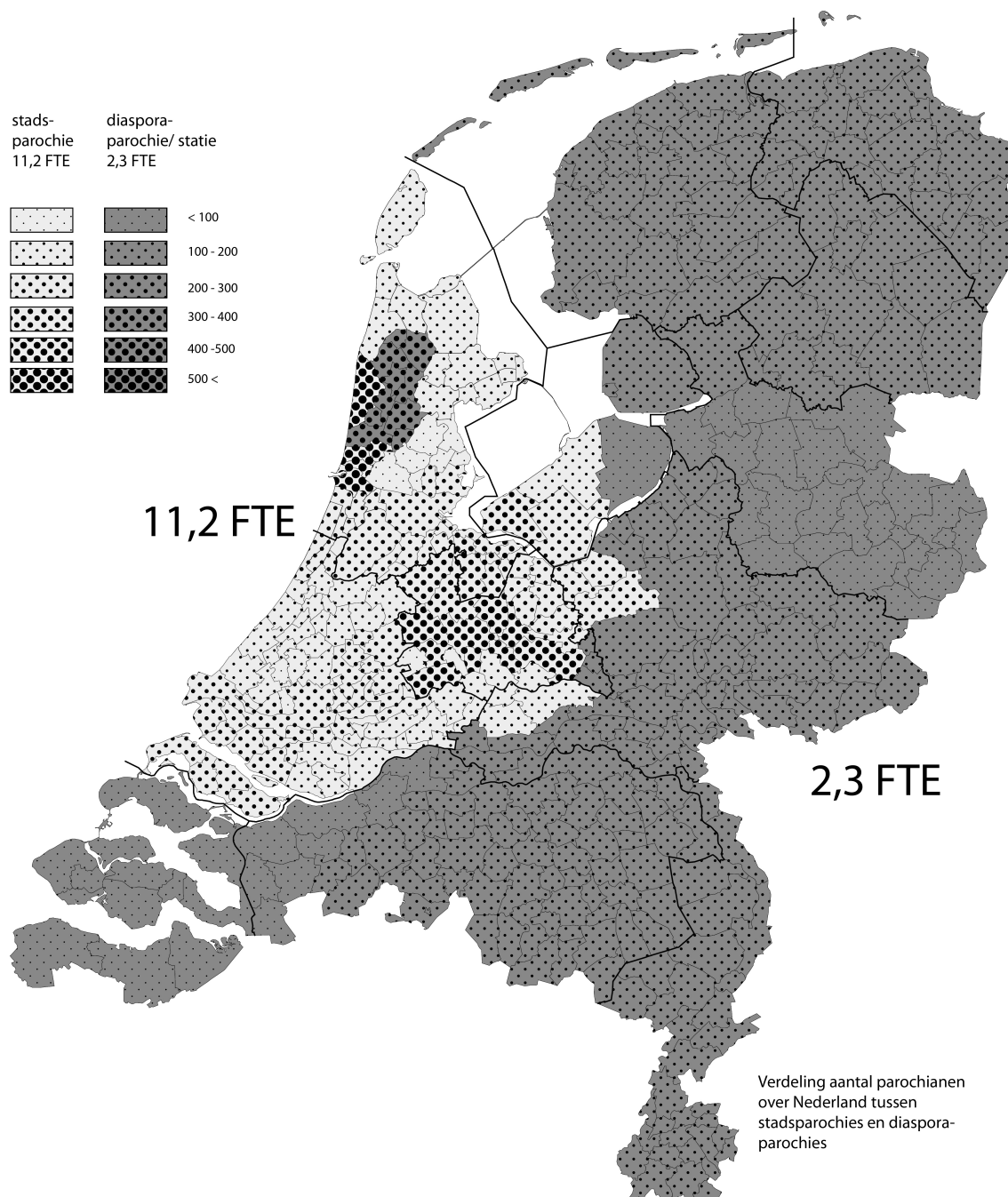
3.1.1 Inleiding

Tussen 2006 en 2008 is er gewerkt aan een aantal notities gericht op groei, die het beleid in de Oud-Katholieke Kerk willen verbeteren. Het beleidsplan van de kerk is in eerste instantie naar binnen toe gericht op de organisatie van de kerk. Dit is nodig om zo in de toekomst zich zo goed uitgerust te weten haar opdracht naar buiten toe gestalte te kunnen geven. Dit resulteerde in 2008 tot het samenbinden van deze notities in de Raamnota (*Raamnota*, 2008). In deze raamnota is een zeer uitgebreide lijst opgenomen met taken van de pastor, zestien in getal, waarbij de nadruk wordt gelegd op *het liturgisch functioneren* en *het contact met parochianen*. De raamnota noemt wel het toenemende effect van de diaspora¹, maar vindt dat dit geen afbreuk mag doen aan de noodzaak te werken *'aan een vernieuwde gestalte van de parochie'*.

We zien ook dat de raamnota geen onderscheid maakt in de taken van de pastoor binnen een parochie naar grootte of verspreiding van de parochie. Het is echter te verwachten dat door beperking van beschikbare tijd en de verspreiding van parochianen de uitvoering van deze taken onder druk komt te staan. Ten eerste moet de pastoor meer reistijd uittrekken voor verschillende taken op locatie waar de parochianen, waaronder ook de meeste vrijwilligers, direct de gevolgen van ondervinden. Met name in de diaspora parochies komen we de situatie tegen dat een parochie samenkomt op twee verschillende kerkplekken, soms verder uit elkaar dan 40 km hemelsbreed. Om een beeld te krijgen van het grondgebied dat een parochie beslaat hebben we op basis van gegevens van het bisschoppelijk bureau in onderstaande afbeelding aangegeven over welke gebieden de parochianen zijn verdeeld. Hierbij is er onderscheid gemaakt tussen diasporaparochies en -staties en stadsparochies. We zien we dat de diasporaparochies en -staties samen meer 50% van het grondgebied van Nederland bedienen, terwijl het aantal parochianen aanzienlijk lager is dan in sommige

¹ Diaspora is volgens het praktijkwoordenboek (van Dale) *'het verspreid tussen andersdenkenden wonen van leden van een kerkgenootschap, met name van de joden.'*

stadsparochies. Het aantal parochianen is dus over een groter gebied verspreid. Dit hebben we in Afbeelding 1 inzichtelijk gemaakt.

Afbeelding 1

De opsomming van taken in de raamnota geeft een nogal gestructureerd beeld weer. Toch is het niet altijd even duidelijk waar de taken specifiek bijhoren. Zijn al deze taken wel te scheiden of zit er meer overlap in of moet er juist nog meer uitgesplitst worden. Opvattingen rondom de inhoud van taken lopen ook vaak sterk uiteen en is *“in de loop der tijd minder*

duidelijk geworden.” (Sanders, 2001) De inhoud van een taak is daardoor soms moeilijk op te maken vanuit de benaming. Pastores, maar ook parochianen, vatten de pastorstaken heel verschillend op als het gaat om de *inhoud en omvang*. Zo’n verschil in opvatting, de omvang van een takenlijst en onduidelijkheid van de taken kan bij pastores leiden tot werkdruk (Sanders, 2001). Daarom proberen we aan de hand van de gegeven taakomschrijving te komen tot een duidelijker beeld van die taken. Het is daarbij belangrijk het volgende in ogenschouw te nemen: *“Een pastoor is een herder die de kerkelijke gemeenschap inspireert, samenbindt en uitbouwt. Hij/zij begeleidt hen die in (geestelijke) nood zijn en ziet om naar alle leden van de parochie. Alle gemeenteleden delen in deze taak, maar de pastoor is hierbij de coördinerende factor.”* (Raamnota, 2008) Dit impliceert een nadruk op de bestuurlijke kant van het werk van de pastoor. Het maakt uit waar het zwaartepunt ligt, bijvoorbeeld bij de bestuurlijke kant of juist de persoonlijke kant. Is de pastor een voorbijganger die een tijdje meeloopt op de weg van een parochie, als *instrument van het pastoraat*, of is een pastor de permanente *vertegenwoordiger en belichaming van de kerk*. (Sanders, 2001) Uit de beschrijving in de raamnota kunnen we niet duidelijk vaststellen waar volgens de kerk het zwaartepunt moet liggen en ook onder parochianen kan de opvatting zeer divers zijn. Hierbij zijn vaak verschillen waar te nemen al naar gelang de achtergrond van een parochiaan. Een Rooms-Katholiek die Oud-Katholiek is geworden kan een heel ander pastoraatsbeeld hebben dan iemand die uit een protestantse achtergrond komt. In de katholieke traditie is het persoonlijk pastoraat van oudsher meer vormgegeven rondom de bediening van de sacramenten, terwijl in de protestantse traditie het huisbezoek meer bekend was (Heitink, 2005). Dit speelt mee bij zowel de parochianen als de pastoraats zelf.

3.2 Takenlijst

3.2.1 Liturgie

De voortgang van de eredienst (lofprijzing en verkondiging, zegening en bediening van de sacramenten).

Dit is het eerste wat in de taakomschrijving staat. Door deze positie krijgt het behoorlijk wat gewicht mee en dat klopt ook met de eerdere opmerking over de concentratiepunten zoals hierboven genoemd. In de wandelgangen in de Oud-Katholieke Kerk wordt vaak opgemerkt dat de Oud-Katholieke Kerk een vierende kerk is, oftewel een kerk is die samenkomt rond de vieringen. De sterke gerichtheid op de liturgie is *“een van de opvallendste karaktertrekken van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland.”* (Ouwens, 2000) Volgens Ouwens neemt de zondagse eucharistieviering de belangrijkste plaats in het gemeentelven in en wordt er aan de vorm en inhoud veel aandacht en energie besteed. Dit zal de aanleiding zijn waarom *‘de voortgang van de eredienst’* zo’n hoge positie bekleedt binnen de

taakomschrijving. De tijd die een parochie nodig heeft voor het voorbereiden en het vieren zelf, is een constante factor in het parochieleven. Immers een eucharistieviering duurt ongeveer vijf kwartier of deze nu een kleine parochie plaatsvindt of een grote, in de stad of in de diaspora. Daarbij ligt de liturgie in de Oud-Katholieke Kerk in grote lijnen vast zoals we kunnen lezen in artikel 224 tot en met art. 227 van het statuut (*Statuut*, 2007).

Afhankelijk van de omvang van de aanstelling van de pastoor heeft deze een aantal zondagen per jaar vrij. Samen met de inzet van emeriti zorgt men zo dat op zoveel mogelijk plekken er zondags een eucharistieviering kan worden gehouden.

Probleem

Hoewel de vieringen, ongeacht de grootte van de parochie of de aanstelling van de pastoor, net zoveel tijd vergen, zal er onderscheid zijn omdat niet alle pastores elke zondag voorgaan in de liturgie. Het aantal zondagen dat betaalde pastores vrij zijn, is echter erg moeilijk na te gaan omdat het niet heel erg duidelijk is hoeveel zondagen men per jaar moet voorgaan, afhankelijk van de aanstelling. Er is wel een regel voor maar pastores zijn vrij in het indelen van hun tijd, waardoor een deeltijd pastoor niet altijd automatisch maar de helft van de aantal zondagen voorgaat.

Hoewel de liturgie grotendeels vast ligt, zien we dat bij met name bijzondere vieringen zoals uitvaarten en huwelijken, meer maatwerk wordt geleverd. Persoonlijke wensen spelen meer een rol (Mulder, Pieper, & van Uden, 2001; Sanders, 2001).

3.2.2 Herderlijke zorg

De herderlijke zorg aan de parochianen (huisbezoek en persoonlijke begeleiding van parochianen, zorg aan randkerkelijke parochianen en gastleden, crisisinterventies in geval van ziekte, overlijden e.d.)

Eerder in de nota wordt bij deze taken verwezen naar de coördinerende functie van de pastoor hierin. Het mag duidelijk zijn dat een coördinerende insteek van deze taken beduidend anders is dan het uitvoeren van deze taak. Het formuleren van deze taken vergt dus een verduidelijking naar inhoud. Hierbij moet gekeken worden zowel naar een gezonde balans tussen het daadwerkelijk uitvoeren van de taak door de pastoor zelf, als naar het aansturen van anderen die helpen met het uitvoeren van deze taken. Waar het medeparochianen betreft die helpen bij het uitvoeren van de taken, moet ook duidelijk worden aangegeven wat de grenzen zijn van hun kunnen, ten opzichte van de professionele inzet van de pastoor. Het is ook belangrijk te erkennen dat er veel gevallen zijn die vroeger als vanzelfsprekend onder de *herderlijke zorg* vielen, maar nu niet meer zo vanzelfsprekend zijn. Mensen, ook al behoren ze tot een christelijke kerk, roepen tegenwoordig minder snel de hulp in van pastores, wanneer ze problemen hebben. (Zondag, Sonnberger, & Iersel,

2001) Professionele hulpverleners als psychologen en maatschappelijk werkers zijn tegenwoordig veel vanzelfsprekender degenen die worden ingeschakeld wanneer iemand problemen heeft.

3.2.3 Diaconaat

De dienst der barmhartigheid (diaconaat) is in de Oud-Katholieke Kerk vaak sterk onderbelicht, omdat *“de kleinheid vaak al te vlug werd geïnterpreteerd als onvermogen.”* (Vercammen, 2005). Dat wordt bevestigd door het feit dat deze taak geen nadere toelichting heeft gekregen in de takenlijst. Het kan echter niet de bedoeling van de kerk zijn dit onderbelicht te laten omdat een kerk er voor de samenleving is en niet voor zichzelf. (Vercammen, 2005) Het is volgens Vercammen dan ook iets dat geleerd dient te worden in de Oud-Katholieke context. Het is belangrijk te weten dat het diaconaat deel uitmaakt van het drievoudig ambt van diaken, priester en bisschop. *“Elke gewijde ambtsdrager wordt allereerst diaken gewijd, voor hij of zij later priester of eventueel bisschop wordt.”* (Vercammen, 2005) Voor de meesten is dit een tussenpositie voordat ze priester worden gewijd. Vercammen vindt dit niet zonder zin, omdat het daarmee een fundamenteel aspect blijft van het priesterschap, maar ook van het bisschop zijn.

Kijken we naar de inhoud van de diaconie, dan zien we ook duidelijk een link met de voorgaande herderlijke zorg. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het ziekenbezoek en ander huisbezoek.

Maar wat zijn dan de taken? Je hebt enerzijds aansturende taken. Denk hierbij aan het aansturen van de vrijwilligers van bezoekersgroepen e.d., maar ook de directe contacten. Waarschijnlijk acht men diaconaat als zo vanzelfsprekend in de kerk dat ze daarmee wijst naar de zeven werken van barmhartigheid: De hongerigen voeden, de dorstigen laven, vreemdelingen herbergen, naakten kleden, zieken bezoeken, gevangenen bezoeken en de doden begraven. Toch liggen die taken niet voor de hand. Uit het onderzoek van Collins, (Collins, 1990, 2002) dat het diaconaat ook op een andere manier kan worden ingevuld, waarbij de nadruk op het intermediair zijn ligt tussen de kerk en de maatschappij, wat een wezenlijke taak van de diaken is. Het is dus niet zozeer de zorg zelf maar de bemiddeling van die zorg. Voor deze scriptie moeten we deze onduidelijke definitie laten staan.

3.2.4 Bestuur

De bestuurlijke organisatie van de parochie (uitbouw van het vrijwilligerskader; coördineren, inspireren en motiveren van vrijwilligers, zoals misdienaars, de huisbezoekgroep, kerkschoonmaker en alle anderen; deelnemen aan en meebeslissen in het kerkbestuur, al dan niet als voorzitter; presentie bij bijeenkomsten binnen de parochie; de zorg voor het (laten) bijhouden van de parochiële registers)

Deze taken zijn redelijk duidelijk neergezet en behoeven geen nadere toelichting.

3.2.5 Vorming en toerusting

De vorming en de toerusting van de parochianen tot getuigenis en dienst (catechese aan kinderen, jongeren en volwassenen)

De Oud-Katholieke Kerk hecht aan een goede vorming van haar parochianen. Hiervoor wordt er steeds meer materiaal geleverd door de werkgroep vorming en toerusting om zo het aanbod te kunnen vergroten. Verder uit zich dit ook door de zeer uitgebreide vorm van basiscatechese waar de Oud-Katholieke Kerk in heeft geïnvesteerd en daarop aansluitend het Vormseltraject voor jongeren.

Probleem

Toch zijn veel pastores niet tevreden met het geboden materiaal. Hierdoor hanteren in veel parochies pastores eigen methoden. Dit leidt er toe dat pastores veel extra tijd moeten investeren in vorming en toerusting.

Hierbij kan bij de jonge diasporaparochies nog de rol spelen dat veel meer parochianen niet vanuit een (Oud) Katholieke achtergrond komen. Kijken we naar kinderen- en jongerencatechese dan maakt verspreiding en het lage percentage van jongeren het moeilijk om van het bestaande materiaal gebruik te maken. In een diasporaparochie is voor veel mensen de afstand toch echt belemmerend voor regelmatige bijeenkomsten. De oplossing dat de pastoor bij mensen thuis privé catechese geeft, zoals vroeger in de diaspora wel werd gedaan, betekent weer een extra belasting door de extra tijdsinvestering die veroorzaakt wordt door reistijd en het aanpassen van het materiaal op individuele begeleiding, omdat dat gericht is op groepen.

3.2.6 Communicatie

Communicatie komt in de taakomschrijving op drie verschillende plaatsen voor. Daarom worden ze samengebracht in deze paragraaf.

Communicatie: Parochie niveau

De communicatie binnen de parochie (stimuleren van publiciteit, zowel naar binnen, zoals het parochieblad, als naar buiten, zoals de website)

Binnen de parochie zijn in de loop der tijd steeds meer media gekomen om de communicatie te bevorderen binnen het werk. Naast het parochieblaadje zijn nieuwsbrieven en websites opgekomen, maar ook meedoen in de social media zoals Facebook en Twitter. Het gebruik van e-mail heeft de communicatieve taak van de pastoor eveneens verzwaard. Met email omgaan is voor veel mensen niet vanzelfsprekend en dus ook niet voor pastoors. Voor de komst van e-mail liep de communicatie binnen een parochie via telefoon, briefpost en persoonlijke ontmoeting. Vergelijken we deze vormen van communicatie met de tegenwoordige stroom, dan kunnen we vaststellen dat er een grote toename is per dag op communicatief niveau. Met de komst van email is er een communicatietoename van zo'n 33%, zonder dat andere communicatiekanalen zoals de telefoon zijn afgenomen. Persoonlijke contacten, maar ook bestuurlijke contacten lopen ook in deze communicatie sterk door elkaar. Het betreft een snel medium, net als telefoon, waar mensen zich snel door laten afleiden. Uit onderzoek is gebleken dat 63% van de mensen doorlopend de email controleert en dus bij elke melding kijkt wat er binnenkomt. De afleiding is dus groot. Slechts 37% behandelt email op vaste momenten van de dag of week. (Springest, 2012)

Communicatie binnen de parochie kent dus een sterke toename door de komst van moderne media.

Communicatie: Collegiaal niveau

De communicatie met de bisschop en de andere pastores (deelname aan de regionale pastoresteams; deelname aan de diocesane bijeenkomsten; blijk geven van collegialiteit in het omzien naar collega's)

Communicatie op collegiaal niveau draagt bij aan het wederzijds begrip, maar ook aan het leren van elkaar, wat positief kan bijdragen aan het werk. Het is van belang dat pastoors weten van elkaar wat zij zoal doen en hoe zij in het leven staan. Zo wordt men ook in staat gesteld elkaar aan te vullen en bij te staan. Het betreft ook de landelijke bijeenkomsten, zoals studiedagen en landelijke vieringen, die bijdragen aan het groepsproces. Een pastoor met een kleine aanstelling en/ of die ver weg woont van de plek van samenkomst moet verhoudingsgewijs meer van de beschikbare tijd investeren om hier naar toe te gaan, door

reistijd en/ of de beperkte aantal uren. Hier wordt wel rekening gehouden met pastores die geen voltijd aanstelling hebben. Wanneer hun werkzaamheden binnen of buiten de kerk het toelaten kunnen zij naar deze landelijke vergaderingen en bijeenkomsten komen.

Communicatie: Landelijk

De communicatie van de parochie met de landelijke kerk en de andere kerken

Deze communicatie betreft de vertegenwoordiging van de pastoor namens de parochie naar de landelijke kerk toe. Dit kan de communicatie met andere parochies zijn, maar ook in de oecumene. Hierbij is niet heel erg duidelijk wat hier anders aan is dan in de voorgaande communicatie. Alleen wanneer het om communicatie in de oecumene gaat moeten we stellen dat dat thuishoort onder het kopje oecumene.

3.2.7 Missie

activiteiten met een missionair karakter

Dit zijn activiteiten die gericht zijn op de verkondiging van het evangelie buiten de deuren van de pastorie of het kerkgebouw. Dit kan zich richten op allerlei gebieden. Het kan hierbij gaan om pastoraat aan voorbijgangers, of mensen uit de wijk of plaats waar de parochie zich bevindt, maar ook bijvoorbeeld meedoen aan kerkenmarkten of open monumentendag of de nacht van de kerken.

3.2.8 Persoonlijke spiritualiteit

eigen bezinning en geloofsverdieping

Het is belangrijk dat de pastoor het geloof dat hij uitdraagt, ook zelf actief beleeft. In de Rooms-Katholieke kerk heeft de priester een verplichting het getijdengebed te onderhouden. (Bisschoppenconferentie, 1987) De Oud-Katholieke Kerk laat de invulling van het persoonlijk geloofsleven meer aan de pastoor zelf over en adviseert dit te onderhouden door studie en gebed, wat overigens aan alle gelovigen wordt aanbevolen, volgens het statuut. Bij de pastoor is het in ieder geval een deel van zijn aanstelling binnen de kerk en moet daar tijd voor vrijmaken. Hoewel het niet direct contact legt met anderen, rekenen we het toch onder de eerstelijns werkzaamheden, omdat het meer persoonlijk is, dan bestuurlijk.

3.2.9 Oecumenische activiteiten

Deze taken zijn niet nader toegelicht. Te denken valt aan contact met collegae uit de oecumene, meedoen aan oecumenische activiteiten en het (laten) bijwonen van de vergaderingen van oecumenische overlegstructuren zoals de Raad van Kerken. Hoe groter het ambtsgebied van een pastoor is echter, met hoe meer partners men in de oecumene te maken kan hebben.

3.2.10 Landelijke taken

Deelname aan de synodes en de vergaderingen, retraites en studiedagen die door de bisschop worden geconvoceerd en het leveren van een bijdrage aan het algemeen kerkelijk werk in eigen kerk en in de oecumene

Dat deze een aparte plaats heeft gekregen lijkt wat vreemd, gezien de inhoud eigenlijk terug te vinden in de eerdere taken zoals bij communicatie. Daarbij verwijst het door naar oecumenische taken.

3.3 Verhouding soorten werkzaamheden

Het werk van de pastor is zeer divers. De takenlijst die opgesteld is, is eveneens zeer divers. Het werk bestaat niet uit alleen maar intensief contact met parochianen, maar een parochie is ook een organisatie die moet worden bestuurd. In de takenlijst komen liturgie, herderlijke zorg en diaconaat vooraan. Taken die een directe betrokkenheid van de persoon van de pastor impliceren. Daarna komt er een kopje bestuur waar al het regelwerk in wordt samengevat. Hierdoor lijkt de nadruk te liggen op die eerste drie en ook de rest van de takenlijst lijkt meer nadruk te leggen op die persoonlijke kant van het werk waarbij veel nadruk ligt op directe contacten. Het lijkt het ideale beeld dat de pastor er vooral voor die persoonlijke contacten is. Maar ligt die verhouding ook werkelijk zo? We verkennen hier aan de hand van een rapport over werkdruk (Sanders, 2001) hoe die verhouding ligt in de Rooms-Katholieke Kerk. Daarmee willen we bekijken hoe we de verhouding inzichtelijk kunnen krijgen in onze kerk.

3.3.2 Eerstelijns of tweedelijns

In de Rooms-Katholieke Kerk is er een groter accent is komen te liggen op tweedelijnswerk (Sanders, 2001). Ze legt niet uitgebreid uit wat zij onder eerstelijns- en tweedelijnswerk verstaat, maar het gaat om het verschil tussen de meer directe pastorale contacten, waarbij de persoon van de pastor een grotere rol speelt (eerstelijnswerkzaamheden) en de meer organisatorische kanten van het werk (tweedelijnswerkzaamheden) waarbij de nadruk op het regelwerk ligt en minder op de persoon.

Er wordt een duidelijke verschuiving waargenomen van eerstelijns- naar tweedelijnswerk. Deze verschuiving kan bij pastores leiden tot een *vermindering van de arbeidssatisfactie* omdat pastores zich liever richten op die eerstelijnswerkzaamheden (Berger, Boekestijn, & Fabry de Jonge, 1968; Sanders, 2001). Deze verschuiving is volgens Sanders toe te schrijven aan het feit dat meer parochianen betrokken zijn geraakt bij de uitvoering van taken binnen de parochie in combinatie met het afnemen van het aantal professionals. Hierdoor zijn er meer groepen actief in parochies die aansturing nodig hebben. Kijken we naar het onderzoek uit de jaren zestig (Berger et al., 1968) dan zien we dat die

tweedelijnswerkzaamheden inderdaad minder sterk zijn vertegenwoordigd. Het wordt zelfs opvallend genoemd omdat blijkbaar toen al geklaagd werd dat zielzorgers teveel met organisatorische zaken bezig waren. Het is hierbij belangrijk op te merken dat dit onderzoek gedaan is onder parochiezielzorgers en dat het werk binnen de parochie over meerdere (voltijds) zielzorgers werd verdeeld waarbij er meer sprake was van territoriale verdeling en functionele verdeling.

Sanders wijst er op dat de verschuiving naar tweedelijnswerk niet negatief hoeft te zijn, want communiceren, organiseren van ontmoetingen, groeiprocessen en groepsprocessen begeleiden enzovoort behoren tot het moderne pastoraat. Zo zijn vergaderingen ook zeer belangrijk voor het contact met parochianen en zien parochianen de deelname van de pastor aan vergadering vaak als een erkenning van hun werk. Aan de andere kant kunnen we vaststellen dat het pastorale beroep meer een marginale positie is gaan bekleden (Zondag, 2001) en dat pastores meer moeite zullen hebben hun idealen en verwachtingen en idealen in dit beroep te verwezenlijken, tenzij ze deze bijstellen.

Het mondiger worden en het individueler en specifiekere worden van de taken binnen een parochie leiden er toe dat er in tweedelijnswerk meer werkdruk wordt ervaren. Het is van belang voor de arbeidssatisfactie dat er een goede balans is tussen eerstelijns- en tweedelijnswerkzaamheden. In de Rooms-Katholieke Kerk hangt dit samen met de sterke afname van het aantal professionals.

Het is de vraag of in een kleine kerk als de onze die verschuiving ook duidelijk is waar te nemen. De Oud-Katholieke kerk heeft een veel minder grote bron aan vrijwilligers. Maar ook zij moeten aangestuurd worden. In getal hebben we dan als kerk wellicht niet veel minder personen voor het pastoraat beschikbaar, maar hun aanstelling is in de loop der jaren sterk afgenomen waardoor het werk vanuit een kleiner geworden aanstelling van de pastoor ten opzichte van vroeger, waar de pastoor voltijd aangesteld was in een parochie, moet worden gedaan. Toch zijn in de Oud-Katholieke kerk in de loop der tijd meer groepen ontstaan die onder de verantwoording vallen van de pastoor, zoals bezoekgroepen, catechesegroepen, liturgiecommissies enz.

Het is in ieder geval belangrijk vast te stellen dat pastores liever eerstelijnswerk doen. De Raamnota (2008) doet hiermee recht aan de behoefte van de pastor. Dat betekent echter niet dat dit ook aansluit aan de behoefte van mensen. Uit onderzoek (Sengers, 2009) is gebleken dat persoonlijk contact met de geestelijke en het betrokken zijn bij de groepsprocessen van verschillende kerkelijke groeperingen behoorlijk laag is. Daarbij hebben veel mensen wel interesse voor religie, die blijft zelfs relatief hoog (Sengers, 2009) maar het committeren aan een kerkelijke institutie of organisatie blijft relatief laag. Het is de

vraag of dit komt door de individualisering van de samenleving en andere moderne invloeden op het gebied van religiositeit of dat het komt omdat er een te grote afstand is tussen de wereld van de pastor (die in dat geval de kerk vertegenwoordigt) en de wereld van de rand- en buitenkerkelijken. Het is dus belangrijk dat een pastor zich goed weet te verplaatsen in de wereld van deze rand- en buitenkerkelijken om het zo voor deze mensen ook aantrekkelijk te maken om in de kerk te komen (Hendriks, 2003). Wat leeft er bij hen en waar hebben ze behoefte aan. Het moeilijke is dat door de marginalisering van de plaats van de pastores in de samenleving mensen tegenwoordig minder snel geneigd zijn de hulp in te roepen van een pastor wanneer er een probleem is. Deze taak is vaak door andere beroepsbeoefenaars overgenomen, zoals psychotherapeuten (Zondag et al., 2001). Hierdoor is het moeilijker voor de pastor om aan zijn takenpakket vorm te geven op een manier die ook aansluit bij parochianen en mensen buiten de kerk.

De verhouding tussen eerstelijnswork en tweedelijnswork moet goed in balans zijn om ook in de beperkte tijd die de pastor in de Oud-Katholieke Kerk heeft, het werk over alle aspecten voldoende uit te kunnen voeren waarbij ook de persoonlijke voorkeur van een pastoor de ruimte kan krijgen (Berger et al., 1968; Sanders, 2001).

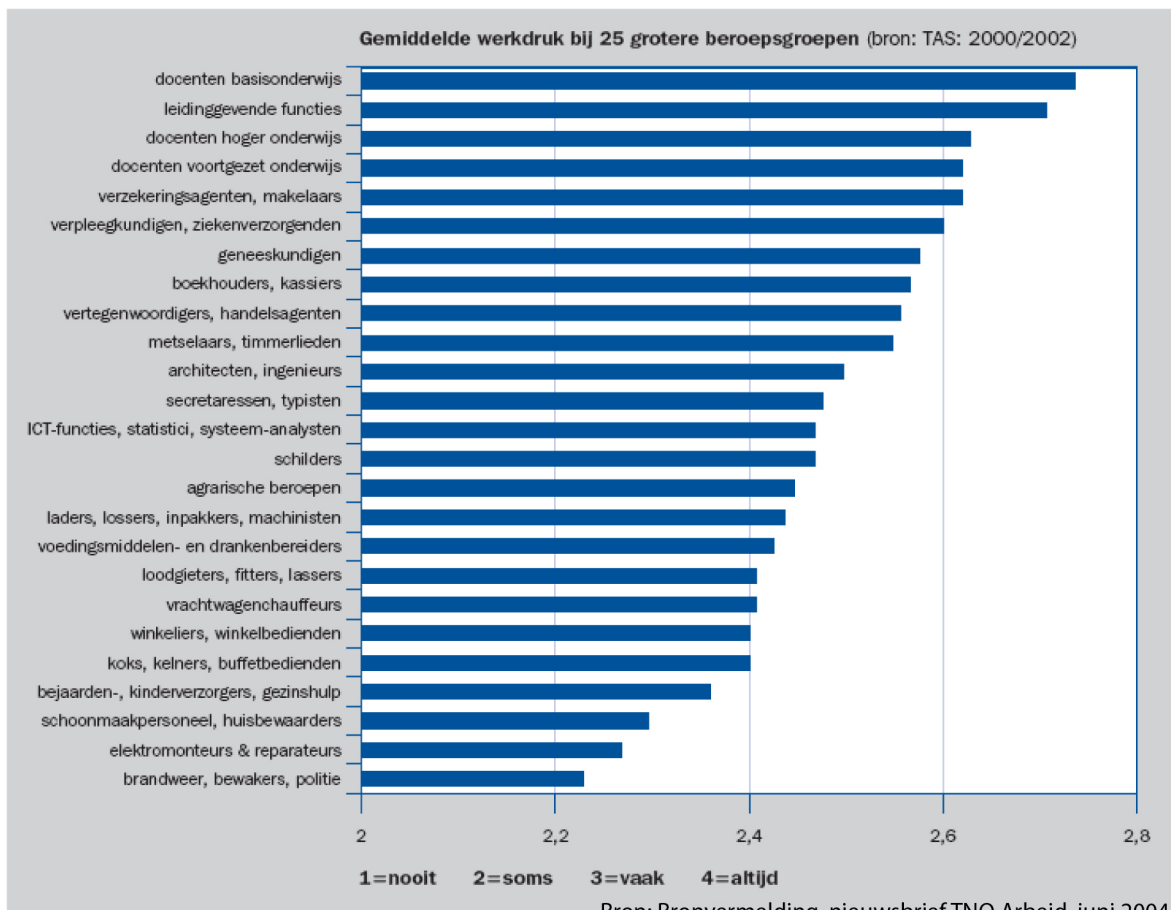
3.4 Werkdruk

In het onderzoek onder Rooms-Katholieke pastores wordt melding gemaakt van werkdruk dat kan ontstaan door verschillen in taakopvatting, maar ook door omvangrijke taakomschrijvingen (Sanders, 2001). Voor deze scriptie werd aan de pastoors ook gevraagd hoe zij de werkdruk ervaren. Om dat te kunnen analyseren is het nodig te weten wat werkdruk inhoudt.

Werkdruk is een moeilijk te omschrijven maar ook moeilijk te meten begrip ("Arbo Catalogus Provincies," 2009). Volgens de arbeidsomstandighedenwet is het één van de factoren die vallen onder de *psychosociale arbeidsbelasting*. Andere factoren van die *psychosociale arbeidsbelasting* zijn seksuele intimidatie, agressie, geweld en pesten. Ze kunnen direct of indirect voorkomen en in de arbeidssituatie brengen ze stress teweeg. (Werkgelegenheid, 1999) Volgens dezelfde wet zorgt stress wanneer dit als negatief ervaren wordt tot lichamelijke, psychische of sociale gevolgen.

De wettelijke omschrijving geeft een veel grotere lading aan het begrip werkdruk dan bijvoorbeeld de van Dale die het slechts beschrijft als *de hoeveelheid werk die moet worden verricht*. Die benadering gaat naar een verdeling van het werk over de beschikbare tijd, maar dat impliceert ook dat het werk zich laat beschrijven in uren. Dus dat er vaststaande hoeveelheden tijd zijn beschreven voor verschillende werkzaamheden. Andere rapporten spreken dan ook liever over werkbelasting als het gaat om de hoeveelheid werk in de

daarvoor beschikbare tijd (Tweehuysen, Brinkman, & Watzte, 2012) op die manier kan werkdruk ruimer worden opgevat zodat er ruimte is voor andere factoren. Uit onderzoek van TAS (2002) bleek dat met name de beroepen waar veel concentratie wordt vereist in combinatie met een hoge emotionele belasting en een grote onregelmatigheid hoog scoren op de schaal van werkdruk. 'Deze beroepen kennen dus een relatief hoge emotionele, mentale, psychische en fysieke belasting en lopen daarmee een hoger risico.' (Tweehuysen et al., 2012)

De mate waarin werkdruk wordt ervaren is afhankelijk van verschillende factoren. Enkele factoren die in de Arbo catalogus worden genoemd als oorzaak van werkdruk zijn:

- tegenstrijdige taken of doelstellingen;
- inefficiënte werkprocessen;
- verstoringen (zaken die anders lopen dan ingepland);
- storingen in apparaten en computers;
- te weinig, of gebrekkige informatie;
- te weinig bezetting (ontbreken van mankracht);
- inefficiënte manier van werken;

- te weinig ondersteunende stijl van leidinggeven (onvoldoende feedback en ondersteuning of onduidelijke doelen);
- moeizame samenwerking met anderen;
- cultuur (normen en gedrag) die bovenstaande punten versterkt.

Het zijn allemaal factoren die we ook in het werk van de pastoor tegen kunnen komen, hoewel de storingen aan apparaten en computers niet tot de grootste factoren zal behoren. Het hangt af van de samenstelling van het takenpakket en de gevarieerdheid en moeilijkheid. De privéomstandigheden zijn ook een belangrijke factor. Daarbij is het bepalend hoe een persoon ook daarmee omgaat. De tijd waarin men de taken moet uitvoeren is medebepalend en ook de regelmogelijkheden die iemand heeft om de taken uit te voeren. Verder is de persoonlijke voorkeur van de pastoor van belang. De ene pastoor voelt zich meer thuis in bepaalde werkzaamheden dan een andere en dit zou een belangrijke rol moeten spelen in het personeelsbeleid om zo te kunnen vaststellen waar een pastoor het beste op zijn plek is (Berger et al., 1968).

Tegenstrijdigheid in taken of doelstellingen kan worden ervaren wanneer men beslissingen moet nemen die men liever niet wil. Denk bijvoorbeeld het stoppen van een activiteit die tot een grotere saamhorigheid had moeten leiden, doordat men niet voldoende menskracht heeft. Of denk aan het beëindigen van een kerkplek door te weinig parochianen. Het is in strijd met de bedoelingen van de pastor. Inefficiënte werkprocessen, verstoringen, te weinig bezetting, te weinig of gebrekkige informatie, moeizame samenwerking met anderen etc. zijn factoren die elkaar vaak ook beïnvloeden en zeker aanwezig zijn in het werk van de pastoor. Denk hierbij aan het onderbreken van de werkzaamheden door een sterfgeval of andere crisissituaties. Zeker wanneer er minder gestructureerd wordt gewerkt heeft dit grotere invloed op de andere werkzaamheden. Het kost dan meer tijd en energie om de andere werkzaamheden weer opnieuw op te pakken (in de functieomschrijvingen bij de CAO voor architectenbureaus is dit bijvoorbeeld een factor die meegenomen wordt in de afbreukverantwoordelijkheid) (*Handboek functie-indeling architectenbureaus*, 1995)

Wanneer er voldoende variatie in het werk is en als de factoren in balans zijn, dan wordt er doorgaans geen negatieve werkdruk ervaren. ("Arbo Catalogus Provincies," 2009) Werkdruk is erg persoonlijk. Twee pastoors die exact hetzelfde werk doen in exact dezelfde beschikbare tijd en met dezelfde middelen enzovoort, kunnen toch de werkdruk geheel verschillend ervaren. De Arbo Catalogus Provincies (2009) wijst er verder op dat langdurige, hoge werkdruk kan leiden tot gezondheidsproblemen en bijdraagt aan het ontstaan van werkstress. In tabel 1 hieronder worden effecten van werkdruk weergegeven (Tweehuysen et al., 2012).

Tabel 1 Indeling van stresssignalen

Lichamelijk (soms niet zichtbaar voor anderen)	Emotioneel (meestal waarneembaar door anderen)	Gedragsmatig (meestal waarneembaar door anderen)	Cognitief (soms waarneembaar door anderen)
Hoofdpijn Nek- of rugpijn Zweten Slecht slapen Maag- of darmklachten Onrust	Ontevreden Prikkelbaar Onzeker Ongemotiveerd Agressief Desinteresse	Snel geïrriteerd Agressief Meer roken en drinken Meer medicijngebruik Geremd Slecht presteren	Besluiteloos Piekeren Concentratieproblemen Verstrooid Vergeetachtig Ongeïnteresseerd

De gevolgen van een te hoge werkdruk kunnen dus zeer nadelig zijn. Ze leiden tot problemen die nadelig voor de persoon van de pastoor zijn, maar ook nadelig voor de kerk, de parochie en de parochianen.

Werkdruk is dus niet simpelweg alleen de verdeling van het werk dat gedaan moet worden over de beschikbare tijd. Het heeft met de inhoud van het werk te maken, de persoon die het uitvoert, maar ook de leidinggevende heeft invloed op het ervaren van werkdruk. De collegialiteit is een belangrijke factor. Verder zijn externe factoren van belang, door mens of machine. We moeten in ogenschouw nemen dat het pastorale werk onder de beroepen met een hoge psychische belasting vallen. Onderzoek hiernaar moet voornamelijk plaats vinden in de eigen beroepssector van de kerken. Het pastorale beroep wordt niet vanzelfsprekend opgenomen in andere onderzoeken zoals het TAS, dat is het TNO Arbeidssituatie Survey dat tweejaarlijks wordt uitgevoerd (Tweehuysen et al., 2012). Werkdruk is verder een relatief nieuw begrip, maar dat betekent niet dat het vroeger niet bestond. In de jaren zestig van de vorige eeuw is er ook uitgebreid onderzoek gedaan naar het werk van predikanten en Rooms-Katholieke parochiezielzorgers (Berger et al., 1968). Zonder te spreken over werkdruk wordt wel beschreven dat de parochiezielzorger een 'overbezette dagtaak' heeft. Dit komt door de zo omvangrijke veelheid van taken dat het uitgesloten moet worden geacht dat dit door één persoon op effectieve wijze kan worden uitgevoerd. Er wordt hier al gestreefd naar een specifiek profiel van de zielzorger. Dat lijkt voor veel parochies in de Oud-Katholieke Kerk echter een onhaalbare zaak, gezien het werk in veel gevallen niet over meerdere personen kan worden verdeeld. Zeker in kleinere parochies kan dit leiden tot een probleem dat niet alle taken uitgevoerd kunnen worden. Dit kan dus weer leiden tot verhoogde werkdruk omdat in een parochie toch vaak wordt ervaren dat alle taken van de takenlijst uitgevoerd moeten worden. Een goede balans is dus belangrijk voor de arbeidstevredenheid en daarmee ook goed om een te hoge werkdruk te voorkomen (Berger et al., 1968; Sanders, 2001).

3.5 Verwachtingen

In het onderzoek uit 1968 kwamen verschillen naar voren tussen stadsparochies en plattelandsparochies. Hieruit bleek dat pastoors en kapelaans op het platteland meer in de parochie aan het werk (liturgie en administratieve werkzaamheden) waren dan de collegae in de stad terwijl de collegae uit de stad meer met de mensen zelf werkten (Berger et al., 1968). Als we kijken naar de resultaten uit dat onderzoek zien we over de eerstelijnswerkzaamheden dat er onderscheid is tussen de liturgische taken en de andere eerstelijnswerkzaamheden zoals de herderlijke zorg en diverse andere directe contacten. Om dit te onderzoeken verdelen we daarom in deze scriptie de eerstelijnswerkzaamheden tussen de liturgie en de andere werkzaamheden. Onder liturgie wordt dan het voorgaan, de verkondiging en de voorbereiding daarvan verstaan. De andere werkzaamheden zijn dan het directe pastoraat (huisbezoeken etc), gespreksgroepen, schrijven voor het parochieblad etc. Omdat de verwachting bestaat dat er verschil is tussen de stadsparochie en de diasporaparochie (vergelijk met plattelandsparochie) willen we ook weten waar dat door komt. We willen dan ook onderzoeken of net als het onderzoek uit 1968 er in de plattelandsparochie in de diasporaparochie meer 'in de parochie' wordt gewerkt dan in de stad. De verwachting is dat dit met de verspreiding van de parochianen te maken heeft doordat dit meer reistijd met zich mee brengt voor die persoonlijke contacten.

Uit hetzelfde onderzoek bleek ook dat met name de organisatorische kant van het werk meer tijd van de plattelandsparochie uitmaakte. Het is daarom interessant te weten of dit een rol speelt in onze kerk in het verschil tussen de diasporaparochie en de stadsparochie. Omdat parochies in basis hetzelfde zijn opgebouwd qua bestuur zou er geen groot verschil moeten zijn tussen stadsparochies en diasporaparochies op bestuurlijk gebied.

Oecumene speelde in het oude onderzoek niet zozeer een rol (het beperkt zich tot contact met de dominee), tegenwoordig speelt dit wel een grote rol door de betrokkenheid van de pastoor (of een parochiaan) in overlegstructuren zoals de Raad van Kerken.

Diasporaparochies die zich over meerdere plaatsen verspreiden of zelfs meerdere provincies hebben daarbij te maken met meerdere oecumenische netwerken. Dit kan betekenen dat oecumene aanzienlijk veel meer tijd in beslag neemt van de tijd die de pastoor heeft, of juist minder omdat er misschien een minder grote binding is met andere oecumenische netwerken.

Daarom vatten we de tweedelijnswerkzaamheden samen onder bestuur en oecumene zodat onderzocht kan worden wat de verschillen zijn op beide gebieden tussen de stadsparochie en de diasporaparochie.

Gezien hetzelfde werk wat vroeger door meer beroepskrachten werd gedaan nu ook gedaan moet worden in minder tijd, is het te verwachten dat er in het algemeen een hogere

werkdruk wordt gemeten. Door een groter werkgebied in combinatie met een minder grote aanstelling voor dat gebied waardoor er meer reistijd wordt gemaakt is het mogelijk dat in de diasporaparochie de werkdruk hoger ligt dan in de stadsparochie. Dit omdat de reistijd meer drukt op de totale aanstelling.

Om te onderzoeken of die verschillen er ook zijn gaan we de volgende vooronderstellingen worden onderzocht:

- In de diasporaparochie wordt er meer tijd besteed aan liturgie dan in de stadsparochie;
- Op het gebied van bestuur zijn er geen verschillen in tijdsbesteding;
- In de diasporaparochie wordt er minder tijd aan de oecumene besteed dan in de stadsparochie;
- In de diasporaparochie wordt er minder tijd aan de andere werkzaamheden besteed dan in de stadsparochie;
- In diasporaparochies wordt er meer tijd aan reizen besteed dan in de stadsparochie;
- In de diasporaparochie wordt een hogere werkdruk gesignaleerd dan in de stadsparochie

4. Methode

4.1 Inleiding

Om een beeld te krijgen van de hoeveelheid werk die wordt verzet is er voor gekozen om gegevens te verzamelen over hoe de pastoors hun tijd verdelen. Primair is dit gericht op wat de pastoors zelf opgeven aan gewerkte uren. Om aan deze gegevens te komen is er gekozen om de pastoors schriftelijk te benaderen. In aanvulling daarop maken we gebruik van bestaande gegevens van het Bisschoppelijk Bureau. Deze gegevens worden gebruikt ter vergelijking met de gegevens die pastoors hebben ingevuld en indien nodig aan te vullen. De gegevens van het Bisschoppelijk Bureau mochten gebruikt worden hiervoor, maar niet gepubliceerd worden als geheel.

4.2 Steekproef

Het onderzoek beperkt zich tot de parochies en daarvan de eindverantwoordelijke. Staties zijn voor dit onderzoek dus buiten beschouwing gelaten vanwege de andere eisen die worden gesteld in het statuut en het ledenaantal. Ook worden er andere eisen gesteld aan de frequentie van bestuurlijke bijeenkomsten. De liturgische en bestuurlijke eisen aan de statie zijn dus anders dan aan die van een parochie. Dit kan tot een andere werkbelasting leiden, waardoor de situatie in basis niet vergelijkbaar is met de parochie.

De parochies zijn verdeeld in stadsparochies en (jonge) diasporaparochies. Voorwaarde van de stadsparochie was dat zij historisch altijd al heeft bestaan in de Oud-Katholieke Kerk. Verder kent zij een relatief lage verspreiding die bij de keuze uitzocht zijn op grondgebied en op eigen beschrijving. De (jonge) diasporaparochie is gekozen op het feit dat zij een grote verspreiding kent over een relatief groot gebied. Verder is zij niet al van oudsher aanwezig in de Oud-Katholieke kerk, maar is zij ontstaan na de tweedewereldoorlog, dus na 1945. Dit omdat na de tweedewereldoorlog er veel ontwikkelingen zijn geweest in het pastoraat en dat de verzuiling op zijn retour gaat waardoor de groep niet automatisch is ontstaan uit bestaande Oud-Katholieken maar met name toetreders. De (jonge) diasporaparochie bevindt zich in gebied dat niet van oudsher door de Oud-Katholieke Kerk wordt bediend.

Deze criteria leverden drie (jonge) diasporaparochies op en meerdere stadsparochies. Uit de in aanmerking komende stadsparochies zijn er tien willekeurig gekozen².

² Deze steekproef is te klein om tot algemenseerbare resultaten te komen. Dit onderzoek heeft daarom een verkennend karakter.

4.3 Meetinstrument

4.3.1 vragenlijsten

Om te weten te komen hoe de pastoors hun beschikbare uren verdelen is er gekozen voor een vragenlijst³ die zich richt op de verschillende taken van een pastoor. In hoofdstuk 3 hebben we de taken uitgewerkt en gestructureerd in eerstelijnswerkzaamheden en tweedelijnswerkzaamheden. Deze zijn in vier hoofdgroepen verwerkt: liturgie, bestuur, oecumene en andere werkzaamheden. Verder is er de mogelijkheid geboden dit voor twee kerkplekken in te vullen, daar enkele parochies meerdere kerkplekken hebben. Verder is er een tweede vragenlijst die wordt ingevuld nadat men de uren zoveel mogelijk heeft ingevuld. Deze mocht pas worden geopend nadat de andere in de enveloppe was gestopt. Het doel daarvan is dat men eerst op gevoel, of op basis van tijdschrijven invult wat men doet in de parochie en daarna pas gaat nadenken of dat strookt met de beschikbare tijd die ze hebben. Dit om te voorkomen dat pastoors hun gewerkte uren (op basis van gevoel of tijdschrijven ingevuld) zouden aanpassen aan de beschikbare uren.

Zelf heb ik de vragenlijsten ook ingevuld en had daar ongeveer 30 minuten voor nodig. Dit heb ik als tijdsindicatie gebruikt voor de pastoors. Het gaat bij de vragenlijsten om inzicht in de eigen aanstelling als pastoor en die inzicht kan vergemakkelijkt worden door een goede urenregistratie.

Vragenlijst 1⁴

Liturgie (eerstelijnswerkzaamheden) komt als eerste omdat deze ook als taak in de raamnota de eerste positie inneemt. Deze kent een onderverdeling:

- Voorgaan: de tijd die de pastoor besteed aan voorgaan in de parochie;
- Voorbereiding: de tijd die de pastoor nodig heeft om de liturgieviering voor te bereiden;
- Preek voorbereiding⁵ de tijd die de pastoor nodig heeft om de preek voor te bereiden, te schrijven en te oefenen;
- Reistijd wordt bekeken omdat niet elke pastoor bij de kerkplek zelf woont;
- Overig geeft de mogelijkheid om aan te geven wat er zoal aan andere werkzaamheden wordt besteed aan liturgie.

³ Bijlage 1

⁴ Bijlage 1.1

⁵ De preek wordt apart bevraagd omdat het mij opviel in persoonlijke gesprekken met verschillende pastores dat de één veel meer tijd neemt dan de ander (verschillen van twee uur tot wel meer dan acht uur per preek);

De bestuurlijke werkzaamheden (tweedelijnswerkzaamheden) van een pastoor kunnen ook tamelijk omvangrijk zijn. Als basis zijn de meest voor de hand liggende taken hier genomen, toegespitst op parochie en haar regio, zoals het bijwonen van kerkbestuursvergaderingen en regiovergaderingen. Verder de administratie (ledenadministratie en dergelijke). Ook hier komt de reistijd weer terug, omdat niet elke pastoor voor alle bestuurlijke werkzaamheden van huis uit werkt. Bij overig is de mogelijkheid zaken te scharen die niet onder één van de koppen valt.

De Oud-Katholieke Kerk hecht ook aan actief deelnemen aan de oecumene (tweedelijnswerkzaamheden). Daarom heeft deze een redelijk uitgebreide positie. Deze zijn verder uitgesplitst dan de raamnota, gebaseerd op de oecumenische structuur die ik heb leren kennen uit ervaring op verschillende plaatsen.

Bij de andere werkzaamheden (eerstelijnswerkzaamheden) komt de diversiteit van het werk verder aan de orde, met name door de mogelijkheid voor de pastoors om deze zelf aan te vullen. De aandacht richt zich op catechese, gespreksavonden (zoals bijvoorbeeld groot huisbezoek), PR (zoals parochieblad en website enz.), het pastoraat zelf en ook weer de reistijd. Het zijn de werkzaamheden die zich richten op direct contact met parochianen.

Vragenlijst 2⁶

De pastoor moet aangeven hoe groot zijn aanstelling is op basis van de afspraken met de bisschoppen. Men moet ook aangeven hoeveel uur dat is in hun eigen opinie en de beschikbare reistijd daarbij. De reden hiervoor is dat pastoors zeggen dat ze zeer veel uren draaien, maar hierbij de afspraken buiten beschouwing laten. Ook gaan er veel verschillende verhalen rond over de hoeveelheid beschikbare reistijd. We wilden met deze werkwijze ontdekken of de opgegeven uren uit vragenlijst 1 corresponderen met die uit vragenlijst 2. Op de achterzijde van vragenlijst 2 is de ruimte geboden om aan te geven hoe men denkt over werkdruk in de kerk en hoe de kerk hier mee zou moeten omgaan.

Het zijn voornamelijk kwantitatieve gegevens waarbij het aantal uren en dagen worden opgegeven of de mate van verspreiding. Voor de verspreiding is gebruik gemaakt van de meet methode van het Bisschoppelijk Bureau. Bij de vraag over werkdruk is gebruik gemaakt van een ordinale schaal variërend van veel te hoog tot veel te laag.

4.3.2 problemen met vragenlijst

Een beperking bij het gebruik van een eenmalige survey onderzoek (vragenlijst) *'is dat je alleen samenhangen en geen oorzakelijke verbanden kunt vaststellen; je kunt dus niets zeggen over de causaliteit.'* (Baarda, 1997). Wel kunnen correlaties bekeken worden en

⁶ Bijlage 1.2

daarvan de richting (ANOVA en regressieanalyse).

Het is ook niet zeker of pastoors actief aan tijdschrijven doen, zodat het niet zeker is of men realistische cijfers invult. De realiteit van de cijfers kan ondervangen worden door de vergelijking van de urenstaat van vragenlijst 1 met de opgegeven beschikbare uren van vragenlijst 2.

Een andere beperking is dat er een vertekend beeld kan ontstaan omdat de vragenlijst zich richt tot de eindverantwoordelijke van de parochie. Omdat sommige parochies beschikken over assisterende pastoors zal deze vragenlijst geen sluitend antwoord kunnen geven op het functioneren van de gehele parochie. Assisterende pastoors hebben meestal geen aanstelling, waardoor het moeilijk wordt hun functioneren in de enquête op te nemen. Het invullen van de vragenlijst is daarmee echter niet zonder waarde. Het kan een beeld geven van de verhoudingen tussen verschillende taken ten opzichte van de aanstelling en het kan een indicatie zijn voor de mate van werkdruk, waarbij men kan waarnemen of de opgegeven hoeveelheid werk strookt met de beschikbare tijd in de aanstelling en of de pastoors zich voldoende realiseren hoe hun aanstelling is vormgegeven. Men heeft de mogelijkheid dit op basis van persoonlijk gevoel aan te geven op vragenlijst 2, analyse van de data kan aangeven of het gevoel terug te vinden is in de werkelijk opgegeven uren.

Verder is het problematisch dat het survey zich richt tot een kleine groep pastoors. De onderzoekspopulatie is dus klein. Normaal gesproken wordt een survey-onderzoek gebruikt om gegevens te verzamelen van een grotere onderzoeksgroep. Toch kunnen de gegevens een mooie verkenning zijn van de problematiek.

5. Data analyse

Voor het verzamelen van de data zijn er dertien vragenlijsten verstuurd. Van de dertien verstuurde vragenlijsten zijn er tien geretourneerd daarmee heeft 77% van de pastores gereageerd. Er zijn een aantal pastoors die opgegeven hebben dat ze meerdere kerkplekken bedienen, waarvan er maar twee onder dezelfde parochie vielen. De andere pastoors hebben voor die andere kerkplek een aanstelling die niet onder de gevraagde parochie valt. De reactie van de pastoors liepen erg uiteen. Sommigen zagen het nut niet in, maar wilde graag meewerken, anderen waren erg enthousiast omdat ze nu de gelegenheid hadden inzicht te krijgen in de 'extreme' hoeveelheid werk. Ook werd er een gevoel geuit van oneerlijke verdeling van de aanstellingsomvang bij verschillende parochies. Verder ontstond de indruk dat de meeste pastoors niet aan urenregistratie doen.

Bij het opstellen van de vragenlijst is er achteraf gezien te weinig rekening gehouden met de taakomschrijving van de raamnota. Hierdoor is er te weinig aandacht in de vragenlijst voor bovenlokaal werk (landelijke vergaderingen en studiedagen) de eigen bezinning en geloofsverdieping (studie, gebed en lectio divina). De verwachting was echter dat de pastoors zelf wel zouden aangeven wat ze zoals nog meer zouden doen, waarvoor ook in de vragenlijst ruimte was gegeven en in de instructie werd aangegeven.

5.3 Analyseschema

5.3.1 Afhankelijke en onafhankelijke variabelen

Het onderzoek richt zich op het verband dat er is tussen de onafhankelijke (of experimentele) waarden en de afhankelijke waarden. De afhankelijke waarden zijn de waarden die beïnvloed worden door de onafhankelijke waarden. Dus we onderzoeken of de aanstelling van invloed is op de tijd die wordt besteed aan de verschillende werkgebieden: Liturgie, Bestuur, Oecumene en Overige⁷. Hieronder wordt schematisch weergegeven wat er wordt geanalyseerd.

⁷ In hoofdstuk 3 wordt uitgelegd hoe ik tot deze verdeling ben gekomen.

Afbeelding 2

In de bijlagen zijn frequentietabellen opgenomen waarin de verzamelde gegevens worden gepresenteerd. Dit is de grondslag voor de andere verdere analyses. Voor het vinden van statistische samenhang is verderop in dit hoofdstuk een correlatietabel opgenomen (tabel 7) hierin worden alleen de significante waarden gepresenteerd. In de bijlagen is de volledige correlatietabel opgenomen.

Verder is ook in de bijlage een variantie analyse opgenomen (Bijlage 2.3: ANOVA = Analysis of Variance). Deze geeft aan of er significante verschillen bestaan tussen de gemiddelde onderzoeksgegevens die verzameld zijn, wat aanleiding geeft om verder onderzoek te doen.

Om te onderzoeken welke factoren van doorslaggevende invloed zijn, worden de volgende regressieanalyses uitgevoerd:

1. Tijd besteed aan liturgie, predictoren: Reistijd, Parochianen, Verspreiding, FTE, Werkdruk en soort parochie;
2. Tijd besteed aan Bestuur, predictoren: Reistijd, Parochianen, Verspreiding, FTE, Werkdruk en soort parochie;
3. Tijd besteed aan Oecumene, predictoren: Reistijd, Parochianen, Verspreiding, FTE, Werkdruk en soort parochie;
4. Tijd besteed aan Overig, Reistijd, Parochianen, Verspreiding, FTE, Werkdruk en soort parochie;

We willen weten waardoor de tijd die er wordt gewerkt in de parochie wordt beïnvloed. We maken gebruik van vier hoofdgroepen van werkzaamheden te weten: liturgie, bestuur,

oecumene en de overige werkzaamheden. Liturgie en de overige werkzaamheden beschrijven samen de eerstelijnswerkzaamheden.

6 Resultaten

In deze paragraaf worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Eerst beschrijven we de antwoorden (gemiddelden en frequenties), die pastores hebben gegeven op de verschillende vragen. Vervolgens kijken we naar de samenhangen (correlaties) en tussen de antwoorden en de verschillen tussen de groepen. Tenslotte willen we kijken welke variabelen werkelijk van doorslaggevende invloed zijn op de tijd besteed aan de verschillende werkzaamheden door middel van regressieanalyses.

6.1 Beschikbare formatieplaatsen en ledenaantallen

Tabel 2

pastoor	Aanstelling (in FTE)	Aantal parochianen**
1	0,4	340
2	0,4	240
3	0,2	250
4	1	902
5	0,5	110
6	0,4	240
7	0,5	220
8*	0,5 (0,4 + 0,1)	170
9*	0,5 (0,3 + 0,2)	168
10	0,1	313

* = twee kerkplekken onder de verantwoording van de parochie waarover de pastoor is aangesteld.

** = aantal parochianen volgens opgave pastoor /cursief zelf ingevuld op basis van gegevens van het bisschoppelijk bureau

Voor de vergelijking van de verhoudingen tussen parochies, volgt hier een overzicht van de beschikbare aanstellingen en de bijbehorende ledenaantallen.

6.2 Berekening beschikbare uren

Om de ingevulde uren op de vragenlijst te toetsen aan contracturen is het nodig aan te geven wat de contracturen eigenlijk zijn.

Op de salarisspecificaties worden doorgaans per maand het aantal gewerkte dagen variërend van 21 tot 22 dagen (bij een voltijd aanstelling). Een normale werkweek is 5 dagen (Werkgelegenheid, 1999) omdat volgens de arbeidstijdenwet een gezonde werkweek normaalgesproken moet worden gescheiden van de volgende werkweek door twee aaneengesloten rustdagen. Dat betekent dat er op een heel jaar 260 beschikbare werkdagen zijn, gemiddeld 21,67 werkdagen per maand. Hier moeten we de vakantie en de vrije zondagen afhalen. Verder gaan er dagen af voor de verplichte feestdagen, waarbij opgemerkt moet worden dat veel van die dagen voor pastores ook werkdagen zijn. De meeste werkgevers die mensen op die dagen laten werken compenseren dat⁸. In de onderstaande tabellen is het weergegeven per leeftijdscategorie en aanstellingsomvang.

We gaan uit van 52 weken per jaar van 5 werkdagen van 8 uur. Dat is 40 uur per week excl. Reistijd (Raamnota, 2008). Reistijd bedraagt 10 uur per week bij een voltijd aanstelling. Dit berust in de kerk op mondelinge overeenkomsten en is op schrift niet terug te vinden in de gangbare documenten van de Oud-Katholieke Kerk.

Tabel 3

Pastores tot 50 jaar					
Formatie (FTE)	vakantie (dagen)	werkbare dagen	jaarlijkse uren excl. Reistijd	jaarlijkse uren incl. Reistijd	reistijd per jaar
1	35	220	1760	2200	440
0,9	32	197,5	1580	1975	395
0,8	28	176	1408	1760	352
0,7	25	153,5	1228	1535	307
0,6	21	132	1056	1320	264
0,5	18	109,5	876	1095	219
0,4	14	88	704	880	176
0,3	11	65,5	524	655	131
0,2	7	44	352	440	88
0,1	4	21,5	172	215	43

⁸ Dit is in verschillende CAO's terug te vinden, zoals die van ziekenhuizen, en berust op eigen ervaring

Tabel 4

Pastores vanaf 50 jaar					
Formatie (FTE)	vakantie (dagen)	werkbare dagen	jaarlijkse uren excl. Reistijd	jaarlijkse uren incl. Reistijd	reistijd per jaar
1	42	213	1704	2130	426
0,9	38	191,5	1532	1915	383
0,8	34	170	1360	1700	340
0,7	30	148,5	1188	1485	297
0,6	26	127	1016	1270	254
0,5	21	106,5	852	1065	213
0,4	17	85	680	850	170
0,3	13	63,5	508	635	127
0,2	9	42	336	420	84
0,1	5	20,5	164	205	41

Tabel 5

	stadsparochie	diasporaparochie
Gemiddelde FTE	0,49	0,22
Gemiddelde uren gewerkt (incl. Reistijd)	1104	540
Gemiddelde uren volgens berekening naar de arbeidsvoorwaarden ⁹	1033	463
Overschrijding van de uren	71	77
Percentage overschrijding	6,9%	16,6%

Tabel 5 laat zien wat de gemiddelde aanstelling is met de hoeveelheid uren die men heeft opgegeven en hoeveel dat gemiddeld had moeten zijn volgens de arbeidsvoorwaarden. De overschrijding van die uren zijn in een percentage weergegeven van de uren die volgens contract zouden moeten worden gemaakt. Het laat zien dat er in de diasporaparochie een aanzienlijk hogere overschrijding is van de uren. Gezien de meeste pastores die hebben

⁹ Deze zijn verzameld uit het vademecum van de Oud-Katholieke Kerk en de jaarlijkse uitgave van het bisschoppelijk bureau van de arbeidsvoorwaarden, uitgaande van pastores boven 50 jaar

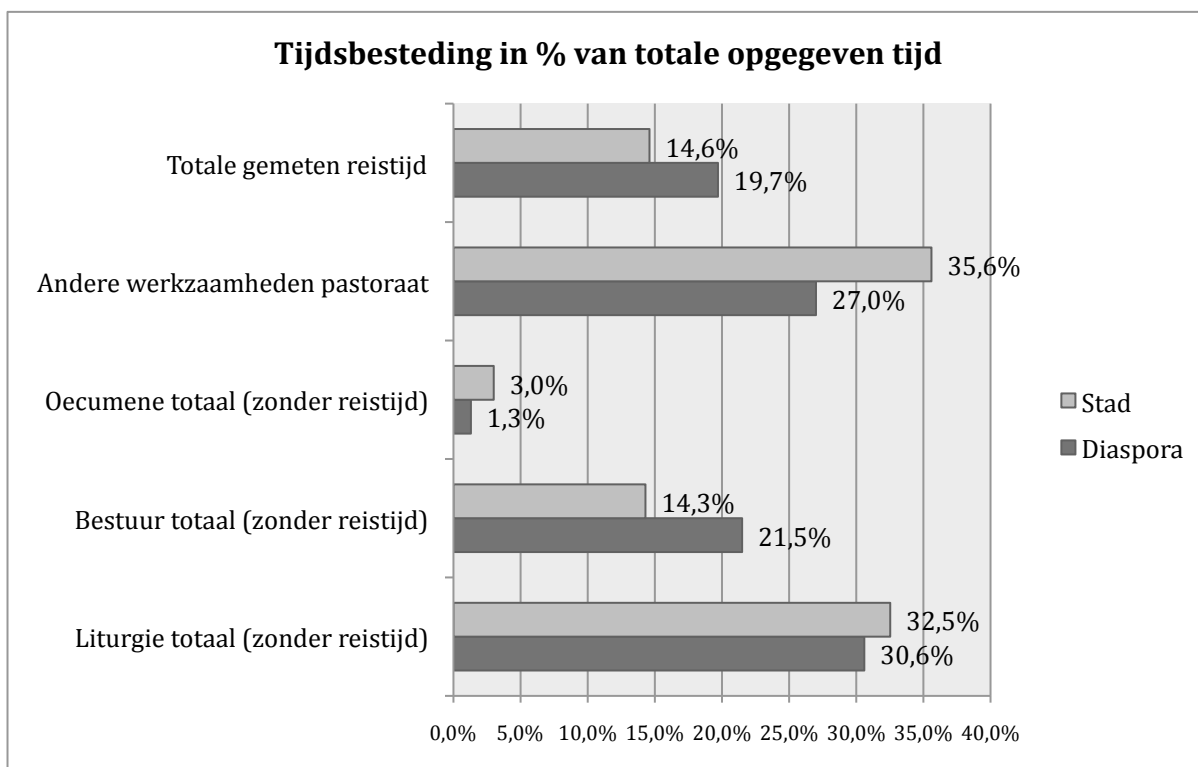
geantwoord boven de 50 zijn, zijn de resultaten vergeleken met de uren van de arbeidsvoorwaarden van pastoors boven de 50.

6.3 Gemiddelden, frequenties

In tabel 6 presenteren we de antwoorden van de pastores op de vragen.

Tabel 6

		Soort parochie		
		Diaspora	Stad	Totaal
FTE	Gemiddelde	0,22	0,486	
	N	5,00	7,00	12
parochianen	Gemiddelde	130,20	328,86	
	N	5,00	7,00	12
Liturgie totaal (zonder reistijd)	Gemiddelde	165,00	343,71	
	N	5,00	7,00	12
Bestuur totaal (zonder reistijd)	Gemiddelde	115,80	150,86	
	N	5,00	7,00	12
Oecumene totaal (zonder reistijd)	Gemiddelde	6,80	31,57	
	N	5,00	7,00	12
Andere werkzaamheden pastoraat	Gemiddelde	145,64	375,71	
	N	5,00	7,00	12
Totale gemeten reistijd	Gemiddelde	106,5	154,71	
	N	5,00	7,00	12
Totaal gemeten uren excl. reistijd	Gemiddelde	433,00	901,86	
	N	5,00	7,00	12
verspreiding	Gemiddelde	3,6	1,86	
	N	5,00	7,00	12
werkdruk	Gemiddelde	4,60	4,17	
	N	5,00	6,00	11

Afbeelding 3

In tabel 6 zien we de gemiddelden van de gemeten waarden, verdeeld naar de parochie, soorten diaspora en stadsparochie. Bij elke waarde wordt aangegeven hoeveel respondenten een waarde hebben gegeven (N).

Wat duidelijk zichtbaar wordt, is dat in de diasporaparochie verhoudingsgewijs een grotere aanstelling beschikbaar is per parochiaan wanneer we dat omrekenen naar 1 FTE betekent dat in de diasporaparochie dat voor 592 parochianen is tegen 720 parochianen in de stad. In de diasporaparochie zien we dat er minder tijd wordt besteed aan liturgie. Verder zien we dat bestuur meer tijd vergt in de diasporaparochie dan in de stadsparochie. Aan oecumene wordt minder tijd besteed, zo ook aan andere werkzaamheden. Het is met name de reistijd die een enorm verschil oplevert 106,5 uur bij 0,22 FTE tegen 154,71 uur bij 0,486 FTE in de stad. Omgerekend naar 1 FTE is dat 484 uur in de diaspora tegen 318 uur in de stad. Bekijken we de totale uren zonder de reistijd, dan is het verschil kleiner. Omgerekend naar 1 FTE is dat 1968 uur in de diaspora tegen 1856 uur in de stad. We zien verder dat de verspreiding hoger scoort in de diaspora, wat betekent dat er een grotere verspreiding is van de parochianen. Ook zien we dat er in de diasporaparochie een hogere werkdruk wordt opgegeven. In afbeelding 3 hebben we de gemiddelden in een grafiek gezet waarbij de hoeveelheid uren die worden besteed aan de werkzaamheden als percentage van de totaal opgegeven uren (inclusief reistijd) zijn weergegeven. Het maakt inzichtelijk dat bij de diasporaparochies de reistijd en bestuur een groter deel uitmaken van de uren dan bij de

stadsparochies en dat liturgie, oecumene en de andere werkzaamheden een kleiner deel uitmaken van de totale uren.

Uit deze gegevens kun je opmaken dat de aanstelling die beschikbaar is voor een parochie rekening houdt met de afstanden binnen de parochie tussen parochianen. Oftewel de relatief grotere aanstelling zou reistijd en verspreiding van de parochianen moeten kunnen compenseren. Dat roept echter direct de vraag op waarom er dan verschillen bestaan bij de verschillende werkzaamheden. Om te kijken of er inderdaad aanwijzingen zijn voor die verbanden, hebben we een correlatieanalyse uitgevoerd. Deze presenteren we in de volgende paragraaf.

6.4 Correlaties

Tabel 7 geeft de resultaten van de correlatieanalyses weer. Alleen de significante waarden zijn ingevuld.

Tabel 7

	Liturgie (zonder uitv.)	Andere werkzaamheden	FTE	Parochianen	verspreiding	Soort parochie
Liturgie (zonder uitv.)	-					,771**
Andere werkzaamheden		-	,759**		-,601*	,684*
FTE		,759**	-	,775**		
Parochianen			,775**	-		
Verspreiding		-,601*			-	,771**
Soort parochie	,771**	,684*			,771**	-

* correlatie is significant op 0,05 niveau (2-zijdig getoetst)

** correlatie is significant op 0,01 niveau (2-zijdig getoetst)

Wat hier opvalt is dat er significante positieve correlaties zijn tussen de parochiesoort enerzijds en liturgie, andere werkzaamheden en de verspreiding anderzijds. Andere werkzaamheden en het aantal parochianen correleren positief met de aanstelling (FTE).

Het was de veronderstelling dat een aanstelling duidelijk rekening houdt met factoren als verspreiding en reistijd en tenminste met alle werkzaamheden. Daarom was de verwachting dat er meer correlaties te vinden tussen aanstelling en deze variabelen. In plaats daarvan is het met name de soort parochie die met de meeste factoren een correlatie vertoont.

6.5 Regressieanalyses

Om te onderzoeken hoe verschillende factoren het werk beïnvloeden, zijn de opgegeven uren van de werkzaamheden onderverdeeld in de werkgebieden liturgie, bestuur, oecumene en andere werkzaamheden. Deze onderverdeling is besproken in hoofdstuk 3.

In afzonderlijke regressieanalyses (lineaire regressie) wordt er stapsgewijs gekeken welke van de factoren: reistijd, aantal parochianen, verspreiding, aanstelling, werkdruk en soort parochie, van doorslaggevende invloed waren.

Wanneer we ons richten op de verschillen tussen de groepen, dan blijkt uit de variantie analyse (Bijlage 2.3: ANOVA) dat er bij de werkzaamheden een significant verschil te vinden is tussen de diasporaparochie en stadsparochie bij de tijd besteed aan liturgie, tijd aan andere werkzaamheden. In de volgende subparagrafen worden alleen de significante regressieanalyses besproken. Ze beschrijven elk zes regressiemodellen die het effect laten zien van verschillende kenmerken van een parochie, de aanstelling van de pastoor en het ervaren van werkdruk op één van de vier deelgebieden van het werk. De kenmerken van de parochie, de aanstelling en het ervaren van werkdruk zijn de onafhankelijke variabelen. Het deelgebied van het werk is de afhankelijke variabele.

Het eerste regressiemodel schat in wat het effect is van de reistijd die een pastoor maakt op het onderzochte werkgebied. We hebben hiervoor gebruik gemaakt van de totaal opgegeven reistijd van de pastores.

In het tweede model voegen we het aantal parochianen toe om te zien in hoeverre dat bepalend is. Immers hoe meer parochianen een parochie kent, hoe meer reistijd er nodig is.

Bij het derde model voegen we de verspreiding van die parochianen toe omdat hoe groter de verspreiding van de parochianen is, hoe meer invloed dit kan hebben. Het betreft hier een schaal die jaarlijks door parochies wordt opgegeven aan het Bisschoppelijk Bureau. Deze gaat uit van hoeveel procent van de parochianen woont in de burgerlijke gemeente waar de parochie is gevestigd. Deze is verdeeld in vier gradaties waarbij 1 aangeeft dat 75% of meer van de parochianen binnen de burgerlijke gemeente woont waar de parochie is gevestigd en 4 aangeeft dat 25% of minder binnen die gemeente woont.

Het vierde model voegt de omvang van de aanstelling toe omdat een grotere aanstelling ook meer tijd beschikbaar zou moeten hebben voor een bepaald werkgebied.

In het vijfde model wordt de werkdruk toegevoegd. Op deze manier kunnen we kijken of de ervaren werkdruk effect heeft op het aantal uren dat een pastoor besteedt aan werk. Het betreft hier een schaal van 1 (laag) tot 6 (te hoog). Ook beschrijven bij het meetinstrument

Ten slotte voegen we de soort parochie toe. Deze geeft of een diasporaparochie (0) of een stadsparochie (1) aan. We kunnen hieruit zien of een stadsparochie meer of minder tijd besteedt aan werk dan een diasporaparochie. Een hogere postieve waarde geeft aan dat de relevantie voor de stadsparochie is een negatieve waarde geeft aan dat het relevant is voor een diasporaparochie.

6.5.1 Regressieanalyse liturgie

Tabel 8

Model	1	2	3	4	5	6
Reistijd	-,091	,313	,254	,203	,123	,111
Parochianen		,981**	,88**	,751	,691	,737
Verspreiding			-,13	-,144	-,297	,059
FTE				,126	,18	,053
Werkdruk					,248	,11
Soort parochie						,424
R²	,008	,808	,816	,820	,859	,913
Adjusted R²	-,102	,759	,737	,700	,717	,783

** : bij een betrouwbaarheidsinterval van 95%

* : bij een betrouwbaarheidsinterval van 90%

De regressieanalyse laat zien dat van de zes predictoren: Totale reistijd, Parochianen, Verspreiding, FTE, Werkdruk en Soort parochie, Parochianen (het aantal parochianen) van doorslaggevende invloed is op de totaal besteedde tijd aan liturgie. Hoe meer parochianen hoe meer tijd aan liturgie wordt besteed. Om te kijken in hoeverre het meer gaat om de verspreiding van de parochianen over de parochie dan het aantal, is in model drie de verspreiding toegevoegd. Deze heeft echter geen significante invloed en heft het significante effect van het aantal parochianen niet op (.88**). In het vierde model is de omvang van de aanstelling van de pastoor toegevoegd. Immers, het aantal parochianen is voor een groot deel bepalend voor de aanstelling van de pastoor. Dit heeft echter geen significante invloed. Het significante effect van het aantal parochianen wordt wel opgeheven. De overige modellen waar we kijken naar de invloed van werkdruk en de soort van de parochie geeft geen significante resultaten. De verklaarde variantie (af te lezen vanuit de Adjusted R²) neemt toe van -,102 in model 1 naar ,759 in model 2, wat betekent dat het significante effect

wordt bevestigd. In model 3 neemt deze weer af¹⁰ (,737) in model 5 en 6 stijgt deze weer (,717 en ,783). Het toevoegen van de predictoren werkdruk en soort parochie doen de verklaarde variantie weer stijgen, maar levert geen significante resultaten op. De verspreiding, de aanstelling, de ervaren werkdruk en de soort parochie hebben geen grote verdere invloed op het werk dat wordt besteed aan de liturgie.

Conclusie: hoe meer parochianen een parochie heeft, des te meer tijd wordt er besteed aan liturgie.

Opmerking: Wanneer we de data nader bekijken zien we bij de grootste parochie dat er veel tijd opgegeven wordt voor uitvaarten en huwelijken. De andere parochies geven dit niet apart op. Dat kan betekenen dat het aantal uren voor deze bijzondere vieringen invloed kunnen hebben op de resultaten, wat een vertekend beeld kan geven ten opzichte van de parochies die deze uren niet apart benoemen. Het kan dus interessant zijn deze variabele eens weg te laten en zien wat er verandert in het beeld. Dat werken we hieronder uit.

Tabel 9

Model	1	2	3	4	5	6
Reistijd	,226	,525*	,399	,505	,382	,356
Parochianen		,725**	,51	,78	,688	,784
Verspreiding			-,277	-,248	-,483	,265
FTE				-,264	-,179	-,447
Werkdruk					,382	,093
Soort parochie						,891**
R ²	,051	,488	,525	,543	,635	,876
Adjusted R ²	-,054	,359	,321	,238	,270	,689

**.: bij een betrouwbaarheidsinterval van 95%

*.: bij een betrouwbaarheidsinterval van 90%

Bij deze regressieanalyse zien we een duidelijke verandering optreden. Door het weglaten van de uitvaarten en huwelijken (die enkel door de grootste parochie werd opgegeven) verandert het effect van het aantal parochianen. In het eerste model is er nog geen significante invloed op de tijd besteed aan (reguliere) liturgie, net als in de voorgaande

¹⁰ De verklaarde variantie neemt absoluut uiteraard niet af. Met de adjusted R2 meten we evenwel de verklaarde variantie ten opzichte van het aantal variabelen. Als er variabelen worden toegevoegd aan het model zonder dat de verklaarde variantie significant toeneemt, daalt de adjusted R2.

regressieanalyse. We zien in model 2 dat het aantal parochianen een significant effect heeft op de tijd die wordt besteed aan liturgie (.525). Anders dan in de vorige analyse is de reistijd nu ook significant (.725). Het significante effect van de reistijd is te verklaren doordat meer parochianen om meer bezoeken en dus meer reistijd vragen. De toevoeging van de verspreiding (model 3) en daarna het aantal FTE (model 4) veranderen het beeld doordat het significante effect van de reistijd en de parochianen wordt opgeheven. De werkdruk levert hier geen significante invloed op, maar wanneer we de soort parochie toevoegen in model zes, zien we dat dit een positief significant effect heeft op de tijd die wordt besteed aan liturgie. De toename van de verklaarde variantie (Adjusted R²) bevestigt dit. Een positieve waarde bij de soort parochie geeft aan dat de stadsparochie een hogere score oplevert dan een diasporaparochie.

Conclusie: de reistijd die de pastoor besteedt en het aantal parochianen dat een parochie heeft, heeft doorslaggevende invloed op de tijd die er besteed wordt aan liturgie. Verder zien we dat een stadsparochie meer tijd besteed aan liturgie dan een diasporaparochie. Een diasporaparochie besteed minder tijd aan liturgie.

Opmerking: De verwachting was dat reistijd samen met de verspreiding een significant verband zouden hebben op de tijd die wordt besteed aan liturgie. Het doet vermoeden dat de huidige meetwijze van de verspreiding te weinig informatie verschaft over de oorzaak van reistijd bij pastores. Zeker omdat we zien dat een stadsparochie meer tijd besteed aan liturgie dan een diasporaparochie en de gemiddelden laten zien dat in een diasporaparochie meer reistijd is (afbeelding 3). Laten we dit in gedachten houden, wanneer we kijken naar andere resultaten.

6.5.2 Regressieanalyse andere werkzaamheden

Tabel 10

Model	1	2	3	4	5	6
Reistijd	,199	,542*	,485	,212	,031	,035
Parochianen		,833**	,736*	,043	-,092	-,104
Verspreiding			-,126	-,201	-,546**	-,641*
FTE				,677	,800**	,834**
Werkdruk					,558**	,595**
Soort parochie						-,114
R ²	,040	,616	,624	,745	,942	,946
Adjusted R ²	-,067	,521	,463	,574	,883	,864

** : bij een betrouwbaarheidsinterval van 95%

* : bij een betrouwbaarheidsinterval van 90%

De regressieanalyse laat zien dat van de zes predictoren, Totale reistijd, Parochianen, Verspreiding, FTE, Werkdruk en Soort parochie, de aanstelling, de werkdruk en de verspreiding van doorslaggevende invloed zijn op de totaal besteedde tijd aan andere werkzaamheden. Model 1 geeft geen variabele met een significante invloed. In Model 2 wordt het aantal parochianen toegevoegd waardoor reistijd in combinatie met het aantal parochianen significant wordt. Hoe meer reistijd en hoe meer parochianen, hoe meer tijd er aan de andere werkzaamheden wordt besteed. Dit wordt bevestigd door het toenemen van de verklaarde variantie (Adjusted R²). In model 3 neemt de verspreiding het significante effect van de reistijd weg. In model 4 neemt de aanstelling het significante effect van de parochianen weg. In model 5 voegen we de werkdruk toe en zien dat het effect significant is ($,558^{**}$), dit heeft ook een significante invloed op de aanstelling die nu significant wordt voor de tijd die wordt besteed aan andere werkzaamheden. Hoe groter de aanstelling hoe meer tijd er wordt besteed aan die andere werkzaamheden en hoe hoger de werkdruk is. Dit wordt bevestigd door het stijgen van de verklaarde variantie (Adjusted R²) van $,574$ naar $,883$. In model 6 voegen we de parochiesoort toe. We zien een verandering ontstaan in de effecten. We zien een significant negatief verband tussen verspreiding en de tijd die wordt besteed aan de overige werkzaamheden ($-,641^*$), hoe groter de verspreiding, hoe minder tijd er wordt besteed aan de andere werkzaamheden. De verspreiding wordt significant door de parochiesoort toe te voegen, maar de parochiesoort zelf is niet significant.

Conclusie: Hoe groter de aanstelling van de pastoor is, des te meer tijd wordt er besteed aan de andere werkzaamheden. De ervaren werkdruk van de pastoor is dan ook hoger. Is er een grotere verspreiding dan wordt er minder tijd besteed aan de andere werkzaamheden. Er is dus een verband tussen de omvang van de aanstelling en de hoeveelheid tijd die wordt besteed aan de andere werkzaamheden. De verspreiding heeft daar echter een negatief verband mee. Hiermee wordt de correlatie bevestigd.

6.5.3 Regressieanalyse totalen

Tabel 11

Model	1	2	3	4	5	6
Reistijd	-,119	,462*	,437	,372	,164	,150
Parochianen		,833**	,790*	,626	,470	,525
Verspreiding			-,055	-,073	-,469	-,040
FTE				,161	,302	,149
Werkdruk					,641	,476*
Soort parochie						,511*
R ²	,014	,590	,591	,598	,858	,937
Adjusted R ²	-,095	,488	,416	,330	,716	,843

** : bij een betrouwbaarheidsinterval van 95%

* : bij een betrouwbaarheidsinterval van 90%

De regressieanalyse laat zien dat van de zes predictoren: Totale reistijd, Parochianen, Verspreiding, FTE, Werkdruk en Soort parochie in model 2 reistijd en het aantal parochianen van significante positieve invloed is op de tijd die er wordt besteed aan zowel liturgie, bestuur, oecumene en de andere werkzaamheden. Dit wordt bevestigd door het stijgen van de verklaarde variantie (Adjusted R²) van -,095 naar ,488. Wanneer in model 6 de werkdruk en de soort parochie wordt toegevoegd dan zien we dat deze significant positief effect heeft (,476* en ,511*) wat bevestigd wordt door de stijgende verklaarde variantie (Adjusted R²) van ,716 naar ,843. Een positieve waarde bij de soort parochie geeft aan dat de stadsparochie een hogere score oplevert dan een diasporaparochie.

Conclusie: Een stadsparochie besteed meer tijd aan werk dan een diasporaparochie. Dit kan verklaard worden omdat een stadsparochie meer parochianen heeft dan een diasporaparochie.

Opmerking: Het is vreemd te constateren dat wanneer er meer reistijd wordt gemeten er ook meer tijd wordt besteed aan de werkzaamheden binnen de parochie terwijl een diasporaparochie meer reistijd heeft volgens de gemiddelde waarden (Afbeelding 3)

6.5.4 Regressieanalyse reistijd

Omdat in de voorgaande analyses reistijd en verspreiding nooit samen zorgen voor significante resultaten onderzoeken we als laatste wat dan de oorzaak is van de reistijd. Reistijd wordt hier dus van predictor een afhankelijke variabele. De resultaten zijn hieronder weergegeven in Tabel 12

Tabel 12

Model	1	2	3
Parochianen	-,395	-,746**	-,749**
Verspreiding		,611*	-,310
Soort parochie			-,394
R ²	,156	,406	,469
Adjusted R ²	,071	,274	,270

** : bij een betrouwbaarheidsinterval van 95%

* : bij een betrouwbaarheidsinterval van 90%

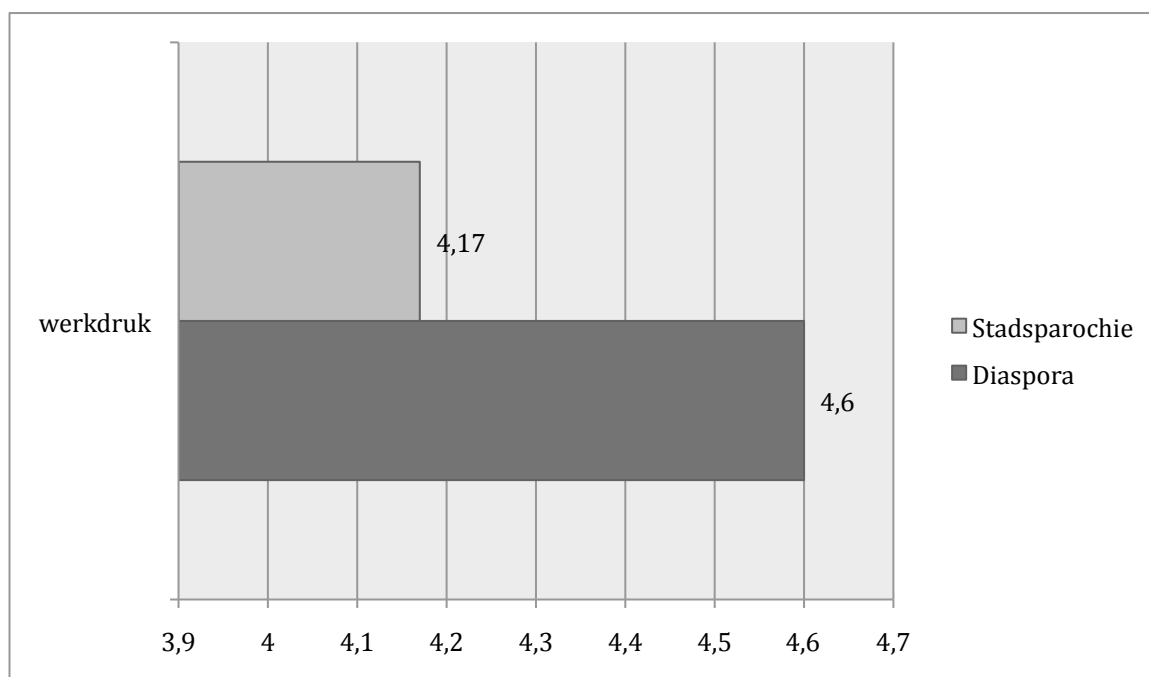
De regressieanalyse laat zien dat van de drie predictoren: Parochianen, verspreiding en soort parochie, het aantal parochianen van doorslaggevende negatieve invloed is op de reistijd. Hoe meer parochianen hoe minder tijd er wordt besteed aan reizen. Dit kan verklaard worden omdat in de stadsparochies de parochianen dichter bij elkaar wonen. We zien ook dat hoe groter de verspreiding is (model 2) hoe meer tijd aan reizen wordt besteed. Voegen we de parochiesoort toe in model 3, dan zien we dat het aantal parochianen de doorslaggevende predictor is.

Conclusie: Parochies met veel parochianen die dichter bij elkaar wonen kennen minder reistijd.

Opmerking: Meer parochianen betekent dus niet meer reistijd. Verspreiding is daarentegen versterkend voor de reistijd. Gezien de verspreiding in de diasporaparochie veel groter is dan in de stadsparochie zou je verwachten dat de diasporaparochie ook van significante invloed was. Dat vergroot het de indruk dat de wijze van verspreiding meten niet afdoende is voor diasporaparochies.

6.6 Opgave werkdruk en omgang

Naast de meer statistische gegevens is er de mogelijkheid gegeven in vragenlijst 2 om het gevoel van werkdruk aan te geven en op te schrijven hoe men daarover denkt en hoe men vindt dat de kerk daarmee zou moeten omgaan. Uit de data blijkt dat er in de diaspora sprake is van een iets hoger ervaren werkdruk dan in de stadsparochie, deze zijn in een staafdiagram weergegeven (afbeelding 4). De schaalverdeling is van laag (1), laag – gemiddeld (2), gemiddeld (3), gemiddeld – hoog (4) hoog (5) tot te hoog (6). De schaalverdeling is uitgebreider dan in de vragenlijst om tussenwaarden op te kunnen vangen.

Afbeelding 4

Een opvallend verschil was dat bij de vraag of de werkzaamheden passen binnen de beschikbare uren alle pastoors van de diasporaparochies met nee antwoorden terwijl de pastoors van de stadsparochies meer verdeeld waren. Drie antwoorden met ja, drie met nee en één wist het niet.

Van de respondenten hebben vier pastoors van de mogelijkheid gebruik gemaakt om zelf de werkdruk toe te lichten en aan te geven wat de kerk zou moeten doen. Hieronder wordt beknopt weergegeven wat daarvan de resultaten zijn daarbij wordt dit gekoppeld aan de factoren van de arbocatalogus ("Arbo Catalogus Provincies," 2009) die in hoofdstuk 3.4 zijn besproken:

6.6.1 Leiding en planning

Op het gebied van planning en prioriteiten stellen is er meer behoefte aan ondersteuning dan er wordt geboden. Vanuit de opleiding is er te weinig aandacht hiervoor (geweest). Ook vanuit het episcopaat ervaart men weinig ondersteuning. Er is sprake van frustratie waar men naar eigen zeggen dit vaker heeft aangegeven ("al duizend keer aangegeven"). We zien dus dat een te weinig ondersteunende stijl van leidinggeven, te weinig of tegenstrijdige informatie en tegenstrijdige taken of doelen werkdruk verhogend werken.

6.6.2 Reistijd

De afstanden binnen de parochie en de afstand tot Utrecht en Amersfoort geven een extra gevoel van werkdruk. Dichterbij wonen levert extra tijd op voor integratie in de parochie en kerk. Zeker voor nieuwe kerkplekken moet er goed gekeken worden wat de reistijd daarvoor betekent. De reistijd kan dus gezien worden als inefficiënte factor bij de werkprocessen en werkt een inefficiënte manier van werken in de hand.

6.6.3 Werktijd

Er is een grote mate van vrijheid in het verdelen van de tijd, waardoor sommige dingen wat meer in elkaar kunnen overlopen. Voor landelijke werkzaamheden komt de tijd vaak bovenop de beschikbare tijd. Retraites en studiedagen worden ervaren als "verzuim" van de parochiële verplichtingen. Toch wordt er ook ervaren dat parochies niet op gelijke wijze worden behandeld in het toekennen van de formatieplaatsen. We kunnen hier spreken van versturende factoren op het werkproces en te weinig bezetting.

6.6.4 Kerkbezoek en bijdrage

Het dalend kerkbezoek en dalende kerkelijke bijdragen worden als werkdrukverhogend ervaren. Dit is te koppelen aan de cultuur. Normen en waarden van parochianen op het gebied van bezoek en bijdragen wijken af van dat wat de pastoor wenselijk vindt. Het heeft een versterkend effect op alle factoren.

6.6.5 Pastoraat

Er is te weinig tijd beschikbaar voor opbouwpastoraat en regulier pastoraat voor het onderhouden van de pastorale contacten. Hiermee wordt bedoeld op de eerstelijnswerkzaamheden. Daarbij dragen conflicten negatief bij aan de werkdruk. Er wordt veel van de pastoor verwacht op het gebied van creativiteit, luisteren, aansturen en geven van jezelf.

6.6.6 Collegialiteit

Het werk is erg individueel en de kerk zou moeten investeren in onderlinge collegialiteit. Collegialiteit kan bijdragen aan het delen van de zorgen binnen het werk. Een moeizame samenwerking met anderen kan dus de werkdruk negatief beïnvloeden.

6.6.7 Conclusie

In zijn algemeenheid wordt de omvang van de aanstelling niet toereikend gevonden om alle werkzaamheden, maar ook de reistijd op te vangen. Reistijd is inherent aan het feit dat mensen niet meer dichtbij de kerk wonen, maar wordt door nieuwe kerkplekken ook nog eens versterkt. Er is voor het gevoel weinig ondersteuning vanuit de landelijke kerk om met al deze zaken om te gaan. Het feit dat veel pastoors te maken hebben met dalend kerkbezoek en een dalende bijdrage aan kerkbalans heeft een negatief effect op de ervaring van werkdruk. Het feit dat de pastoor eindverantwoording heeft over de parochie zal bijdragen daarin. De pastoor is de eerste die wordt aangekeken door anderen wanneer allerlei zaken niet naar tevredenheid gaan.

7. Conclusie

Is er een verschil in werkdruk voor pastores van diasporaparochies en stadsparochies?

Zo luidde de hoofdvraag in deze scriptie. Uit de resultaten zien we verschillende factoren naar voren komen die invloed hebben op het werk. We zien dat bij de stadsparochies significant meer werk wordt verzet en naarmate er meer werk wordt verzet ook meer werkdruk wordt ervaren. Dus er is inderdaad een significant verschil in het ervaren van werkdruk in relatie tot het werk dat er wordt gedaan. Toch zien we dit niet terug als we kijken naar de correlaties (Tabel 7) en daarmee is het niet duidelijk vast te stellen of dit verschillend is tussen stadsparochies en (jonge) diasporaparochies. Uit de persoonlijke toelichtingen blijkt wel dat zowel “stadspastors” als “diasporapastors” verspreiding, en daarmee reistijd als een groot probleem zien. Het betekent dat in het algemeen de werkdruk als hoog wordt ervaren.

In hoofdstuk 3.4 hebben we de opbouw van werkdruk verkend (deelvraag 1. Waaruit is werkdruk opgebouwd?). We hebben ontdekt dat beroepen met een hoge emotionele, mentale, psychische en fysieke belasting hoger scoren op de schaal van werkdruk. Het pastorale beroep is daar onder te scharen. Hierbij is duidelijk geworden dat werkdruk meer betekent dan de hoeveelheid werk verdeeld over de daarvoor beschikbare uren. Om een ruimer begrip van werkdruk te kunnen hebben is het dus goed om de hoeveelheid werk, verdeeld over de beschikbare tijd te benoemen als werkbelasting. Zo blijft er ruimte voor andere aspecten.

Op de vraag welke factoren van invloed zijn op de werkdruk (deelvraag 2) hebben we gezien dat met name tegenstrijdige taken of doelstellingen, inefficiënte werkprocessen, verstoringen (zaken die anders lopen dan ingepland), te weinig, of gebrekkige informatie, te weinig bezetting (ontbreken van mankracht), inefficiënte manier van werken, te weinig ondersteunende stijl van leidinggeven (onvoldoende feedback en ondersteuning of onduidelijke doelen), moeizame samenwerking met anderen en cultuur (normen en gedrag) (“Arbo Catalogus Provincies,” 2009) gemeld worden. Naar verwachting zijn storingen aan apparaten en computers niet gemeld. Het betekent echter dat er veel signalen zijn over een te hoge werkdruk.

7.1 Waar zit het verschil

Waarin verschillen de diasporaparochies dan van stadsparochies? (deelvraag 3) In het algemeen werd er een hoge werkdruk ervaren in beide soorten parochies. De werkdruk lag niet significant hoger in de diasporaparochie dan in de stadsparochie. Wel kunnen we waarnemen dat de reistijd en de verspreiding een significante rol spelen in de

diasporaparochie. Dit geldt met name voor de andere eerstelijnswerkzaamheden. Dus de diverse werkzaamheden waarbij direct contact met personen en waar de persoon van de pastoor een grote rol spelen. In een diasporaparochie wordt hier minder tijd aan besteed. Nemen we dit mee naar de invloed op de werkdruk (deelvraag 4) dan kunnen we bevestigen dat verspreiding van parochianen werkdruk verhogend werkt.

We zien dat pastoors in de diasporaparochies afwijken in hun tijdsbesteding van pastoors in de stadsparochies. (deelvraag 5) De combinatie van een hogere aanstelling en parochianen die dicht bij elkaar wonen zorgen er voor dat er meer werk wordt verzet in de stadsparochie. Er is iets vreemds aan de hand met de reistijd en de verspreiding. We zien niet terug dat reistijd en verspreiding een negatieve invloed hebben op de totale hoeveelheid werk dat er wordt verzet. Wel kunnen we concluderen dat in een parochie met een grotere verspreiding minder uren worden besteed aan de eerstelijnswerkzaamheden. Dit is vreemd omdat logischer wijze verspreiding van parochianen meer reistijd zou moeten opleveren, immers hoe verder de parochianen verspreid zijn, hoe meer reistijd je zou verwachten.

Dit zou erop kunnen wijzen dat de manier van het meten van verspreiding niet voldoende zegt over de oorzaak van reistijd in de diasporaparochie en waarom die eerstelijnswerkzaamheden daar minder worden uitgevoerd. Indicatie hiervoor is het feit dat we in de analyse van de reistijd zien dat in de parochies met meer parochianen minder tijd wordt besteed aan reizen, en dat de verspreiding daar significant aan bijdraagt. De percentages (afbeelding 3) laten duidelijk zien dat in de diasporaparochie meer uren worden besteed aan reizen dan in de stadsparochie. Samen met de andere resultaten kunnen we dus vaststellen dat de grote hoeveelheid reistijd van pastores in de diaspora een negatief effect heeft op het werk.

Deze zelfde percentages laten ook zien dat meer van de tijd wordt besteed aan bestuur. Net als in het onderzoek van 1968 (Berger et al., 1968) zien we hier dat de pastoor in de diasporaparochie meer 'in de parochie' werkzaam is dan in de stad.

Een minder groot verschil zien we bij de liturgie. Waarbij in de diasporaparochie iets minder van de tijd besteed wordt aan liturgie dan in de stadsparochie.

7.2 Aanbevelingen

Het feit dat stadsparochies meer tijd besteden aan de eerstelijns werkzaamheden dan (jonge) diasporaparochies terwijl de beide soorten parochies zich op het tweedelijns werk niet significant onderscheiden is een teken dat hier verder onderzoek naar zou moeten worden gedaan. Het impliceert namelijk dat in de diasporaparochie verhoudingsgewijs meer tijd naar tweedelijns werk gaat en dan met name bestuur. In de raamnota wordt op het belang gewezen van dat eerstelijns werk, oftewel liturgie en de overige werkzaamheden als pastoraat, catechese etc. Door aan een betere afstemming te werken tussen eerstelijns werk en tweedelijns werk, wordt er bijgedragen aan een grotere arbeidssatisfactie. Dit komt overeen met de bevindingen van het onderzoek onder Rooms-Katholieke pastores (Sanders, 2001) waarin we zien dat tweedelijns werk als extra belastend en minder bevredigend wordt beschouwd. Omdat pastores zich liever richten op eerstelijns werk zien ze in de Rooms-Katholieke Kerk een uitstroom van pastores naar het categoriale pastoraat (Sanders, 2001). Het categoriale pastoraat is namelijk meer gericht op het eerstelijns werk en daar dragen de betere beloning, de vastere werktijden en de duidelijk vastgelegde taken aan bij. De persoonlijke toelichtingen bevestigen dat pastoors meer tijd tot hun beschikking zouden willen hebben om dat eerstelijns werk meer vorm te kunnen geven en dan met name gericht op de persoonlijke pastorale contacten (citaat: *'Onderhoudspastoraat behoeft aanvulling in de vorm van opbouwpastoraat en dit kan niet in de tijd'*). Wanneer je extra tijd wilt hebben voor de eerstelijns werkzaamheden dan moet dat dus weggkomen bij de tweedelijns werkzaamheden. De bestuurlijke kant van het werk zou dan dus minder moeten worden en wellicht ook het bovenlokaal werk. Op het gebied van bestuur kan bijvoorbeeld gekeken worden naar de administratie. Bijna elke parochie doet dit op eigen manier en dat is alles behalve efficiënt. Wanneer een pastoor naar een andere parochie gaat moet deze de ledenadministratie zich opnieuw eigen maken, waarschijnlijk wil deze ook aanpassingen voor het eigen gemak. Het zou veel onnodig tijdverlies schelen wanneer er een landelijk systeem hiervoor komt, anders dan de spreadsheets die van tijd tot tijd worden verstrekt aan de parochies met de meest recente wijzigingen van de SILA¹¹ wat handmatig door de pastoors, of de administrateur van de parochie moet worden verwerkt. Hierbij kan zeer veel geautomatiseerd worden, iets wat sommige pastoors op verschillende wijze zelf (laten) ontwikkelen, wat dus de veelheid en verwarring van systemen in de hand werkt. Hiervoor is voldoende bekende software op de markt (denk bijvoorbeeld aan KLA van Topsoft die van oudsher voor de Protestantse kerk en de Rooms-Katholieke Kerk producten heeft

¹¹ SILA is de Stichting Interkerkelijke Leden-Administratie die in 1986 werd opgericht als schakel tussen de burgerlijke administratie en de kerkadministratie.

ontwikkeld). Een goede administratie geeft ook een beter inzicht in allerlei andere verbanden. Bijvoorbeeld hoe groot het parochiegebied is en hoever de parochianen van de kerkplek afwonen. Hierdoor kan er ook een verspreidingsfactor worden gemeten die meer recht doet aan het grondgebied van een parochie. De huidige verspreidingsgraad die gemeten wordt kan niet waarnemen dat in diasporaparochies sommige actieve leden meer dan 100km van de pastorie afwonen. Dit zou dan ook meegewogen moeten worden in de omvang van de aanstelling (in FTE) van een pastoor. Enkele jaren geleden is de 'Zomervruchtformule'¹² in gebruik genomen voor de berekening van de aanstelling in FTE voor een parochie. Deze concentreert zich op de volgende gegevens: Ingeschreven leden, Meelevende leden + gastleden, Gemiddeld kerkbezoek en de Opbrengst levende kerk. Een voorstel van een andere synodaal om de verspreiding mee te wegen is toen niet verwerkt.

Wanneer de pastores in de diasporaparochies dus te weinig eerstelijnswork kunnen doen kan dit op den duur leiden tot een lagere arbeidssatisfactie. Pastores zijn doorgaans mensen die vanuit een bepaald ideaalbeeld kiezen voor dit werk. Pastores verwachten doorgaans veel van hun beroep, zeker naar mate ze nog jonger en minder ervaren zijn. Het is dus belangrijk voor de huidige pastores, maar ook voor de toekomstige pastores dat er wordt gewerkt aan een goede balans binnen het werk dat in de parochie ligt. Een uitgebreide taakomschrijving is daar niet voldoende voor omdat dit ook negatief kan werken. In het ideaalbeeld van een pastoor zijn al deze taken immers aanwezig, maar een deeltijdpastoor kan dit niet allemaal uitvoeren. Een duidelijke takenlijst gericht op het karakter en de situatie van de parochie, waarin eerstelijns- en tweedelijnswork in een goede balans aanwezig zijn is dus onontbeerlijk. Het belang hiervan strekt verder dan alleen het persoonlijk welbevinden en de arbeidssatisfactie van de pastoor. Toch zal er ook een zekere cultuuromslag plaats moeten vinden. Zowel parochianen als pastoors zullen moeten accepteren dat door gebrek aan middelen, parochies niet de pastorale aanstelling krijgen die ze zouden willen. Daarbij moeten pastoors ook accepteren dat zij voor een beperkte tijd zijn aangesteld en dus niet alles kunnen doen wat ze zouden willen. Het zou daarom goed zijn als het episcopaat voorafgaand aan de aanstelling van een pastoor een profiel opstelt waarin de taken worden genoemd die in de parochie moeten gebeuren door de pastoor zelf en onder verantwoording van de pastoor. Hierbij kan een balans worden ingebouwd tussen de eerste- en tweedelijnsworkzaamheden. De taken die de pastoor binnen de beschikbare tijd moet uitvoeren zijn dan helder en de pastoor hoeft zich dan ook niet te verantwoorden waarom taken die buiten zijn opdracht vallen niet gedaan worden. Dit is waar de pastoors

¹² De Zomervruchtformule is een formule, genoemd naar de synodaal die deze heeft uitgedacht, waarbij waarden worden toegekend aan enkele gegevens van de parochie. Deze waarden resulteren in een aanstellingsomvang in FTE die een parochie nodig heeft voor haar activiteiten.

ook behoefte aan hebben (citaat: *'wat ik nog steeds mis in onze kerk is ondersteuning inzake prioriteiten en werkplanning'*). Wanneer het werk is aangepast aan de benodigheden in een parochie en aan de capaciteiten en competenties van de pastoor, dan zal dit bijdragen aan een goede en gezonde arbeidssfeer. Te hoge werkdruk kan dan zoveel mogelijk worden teruggedrongen. Pastoors die het werk goed kunnen verdelen zullen zich beter voelen op allerlei gebieden. Dit zal bijdragen aan betere prestaties wat weer ten goede komt van het samen kerk zijn.

Vervolgonderzoek zou zich dieper moeten richten op het werk van de pastoors zoals dat nu is. Verder zou er onderzoek moeten worden gedaan naar de specifieke benodigheden aan werk binnen parochies. Oftewel welke taken uit de takenlijst zijn per parochie nodig en hoe kan de aanstelling zo worden vormgegeven dat de pastoor daar zich zo goed mogelijk voor kan inzetten. Dit zal leiden tot betere prestaties binnen de parochies met gezonder en nog meer bevlogen mensen.

Bibliografie

- Baarda, D. B. (1997). *Methoden en Technieken* (2nd ed., p. 304). Houten: Stenfert Kroese.
- Berger, W. J., Boekestijn, C., & Fabery de Jonge, J. B. (1968). *Zielzorger in Nederland : een onderzoek naar positie, taak en ambt van de pastor* (p. 249). Meppel: Boom.
- Bisschoppenconferentie, B. en N. R. K. (1987). *Codex Iuris Canonici, Wetboek van Canoniek recht.* (C. Eykens, Trans.) (p. 853). Hilversum: Gooi & Sticht.
- Collins, J. N. (1990). *Diakonia. Re-interpreting the Ancient Sources.* New York: Offord University Press.
- Collins, J. N. (2002). *Deacons and the church. Making connections between old and new.* Leomister: Gracewing.
- Handboek functie-indeling architectenbureaus.* (1995). (p. 140).
- Heitink, G. (2005). *Pastorale zorg* (3rd ed., p. 298). Kampen: Kok.
- Hendriks, J. (2003). *Op weg naar de Herberg, Bouwen aan een open kerk* (2nd ed., p. 160). Kampen: Kok.
- Mulder, A., Pieper, J., & van Uden, R. (2001). Pastores: hoe redden ze het rond de crematieplechtigheid? *Redden pastores het?* (1st ed., pp. 62–82). Budel.
- Ouwens, K. (2000). Liturgie in de Oud-Katholieke Kerk. *De Oud-Katholieke Kerk van Nederland, leer en leven* (1st ed., pp. 123–162). Zoetermeer: Boekencentrum.
- Raamnota, uitzicht op groei en bijbehorende beleidsnotities.* (2008). (p. 125). Amersfoort.
- Sanders, J. (2001). *Werkdruk onder r.-k. basispastores, Een beknopte en secudaire inventarisatie* (p. 28). Nijmegen.
- Sengers, E. (2009). *Aantrekkelijke kerk, Nieuwe bewegingen in kerkelijk Nederland op de religieuze markt* (2nd ed., p. 167). Delft: Eburon.
- Springest. (2012). Tips voor effectief e-mail management. Retrieved from <http://www.springest.nl/artikelen/tips-voor-effectief-e-mail-management>
- Statuut voor de Oud-Katholieke Kerk van Nederland.* (2007). Amersfoort.
- Tweehuysen, H., Brinkman, D., & Watez, C. (2012). Dossier Werkdruk. Retrieved from www.arbokennisnet.nl/images/dynamic/Dossiers/.../D_Werkdruk.pdf
- Vercammen, J. A. O. L. (1997). *Identiteit in beraad* (1st ed., p. 435). Baarn: Gooi & Sticht.

- Vercammen, J. A. O. L. (2005). Diaconaat in de Oud-Katholieke Kerk van Nederland. *Barmhartigheid en gerechtigheid, Handboek diaconiewetenschap* (2nd ed., pp. 66–71). Kampen: Kok.
- Werkdruk en werkstress. (2009). Retrieved from <http://provincies.arbocatalogus.net/risicos/psa/werkdruk-en-werkstress>
- Werkgelegenheid, M. van S. Z. en. (1999). Overheid.nl. Retrieved from http://wetten.overheid.nl/BWBR0010346/geldigheidsdatum_28-06-2012#Hoofdstuk1_PAR623729_Artikel1
- Zondag, H. (2001). Een toekomstige generatie pastores, Initiële motieven voor het pastorale beroep. *Redden pastores het?* (1st ed., pp. 148–158). Budel: Damon.
- Zondag, H., Sonnberger, K., & Iersel, F. van. (2001). Pastores in een benarde situatie. *Redden pastores het?* (pp. 9–13). Budel: Damon.

Bijlagen

Bijlage 1: Vragenlijsten

Bijlage 1.1: Vragenlijst 1

Vragenlijst 1 STADSPAROCHIE

Kerkplek 1

In onderstaande matrix is het de bedoeling dat u zo goed mogelijk aangeeft hoeveel tijd u kwijt bent met uw werkzaamheden voor de parochie. Dit kan per maand verschillen, onder andere door de bijzonderheden van het kerkelijk jaar en omdat niet elke activiteit elke maand terugkomt. Vandaar dat u het per maand mag invullen.

In het gedeelte 'Andere werkzaamheden' kunt u de tijd aangeven die u kwijt bent voor zaken die niet eerder genoemd zijn. Wil u in dat geval kort beschrijven wat die werkzaamheden zijn? Als u ruimte tekort komt, kunt u op de achterkant verder gaan. Het is belangrijk dat u alle uren rekent die beschikbaar zijn voor het werk in uw parochie. Indien u meerdere kerkplekken heeft waarvoor u de uren apart bijhoudt, kunt u de lijst voor **kerkplek 2** ook invullen. Na het invullen stopt u de vragenlijst terug in de enveloppe en plakt deze dicht. Dan kunt u doorgaan met de korte vragenlijst 2.

Verdeling werkzaamheden												
↓ onderdeel/maand→	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
LITURGIE												
Viering (voorgaan)												
Liturgie voorbereiden												
Preek schrijven												
Reistijd												
Overig												
BESTUUR												
Kerkbest. Vergader.												
Administratie												
Regiovergadering												
Reistijd												
Overig												
OECUMENE												
Raad v Kerken												
Voorgangers overleg												
Speciale vieringen												
Speciale activiteiten												
Reistijd												
Overig												
Andere werkzaamheden												
Catechese												
Gespreksavonden												
Parochieblad e.d.												
Pastoraat												
Reistijd												
.....												
.....												
.....												
.....												

Bijlage 1.1: Vragenlijst 2

Vragenlijst 2 STADSPAROCHIE

1. Hoeveel FTE's heeft u beschikbaar voor uw parochie volgens uw aanstelling?

Kerkplek 1: Kerkplek 2:

1a. Hoeveel uur per week is dat?

Kerkplek 1: Kerkplek 2:

2. Hoeveel reistijd heeft u beschikbaar voor dit werk?

.....

3. Komen deze reizen bovenop uw FTE's? ja nee

4. Op hoeveel vakantiedagen heeft u recht?

5. Houdt u vakantiedagen over? ja nee

6. Hoeveel parochianen heeft u in de administratie? (leden+gastleden)

.....

7. Wat is het verspreidingsgebied van uw parochie?

Hoe waardeert u zelf de verspreiding van de adressen?

75% en meer binnen de burgerlijke gemeente waarin het kerkgebouw staat (max. 10km)

ca. 50 - 75% binnen etc.

ca. 25 - 50% binnen etc.

ca. 25% en minder binnen etc.

8. Passen de werkzaamheden binnen de uren die er voor staan? ja nee

9. Hoe ervaart u de werkdruk?

Veel te hoog te hoog hoog gemiddeld te laag

10. Ervaren van werkdruk is moeilijk te meten omdat dit erg persoonlijk is. Op de achterkant is ruimte waar u kunt aangeven hoe u denkt dat de kerk hiermee zou moeten omgaan.

Wilt u, als u klaar bent, de vragenlijst in enveloppe 2 stoppen, deze dicht plakken en hem volgens de instructies in de brief terugsturen?

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijsten.

Bijlage 2: Tabellen

Bijlage 2.2: frequentietabellen

werkdruk

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	gemiddeld	4	33,3	36,4	36,4
	hoog	6	50,0	54,5	90,9
	te hoog	1	8,3	9,1	100,0
	Total	11	91,7	100,0	
Missing		1	8,3		
Total		12	100,0		

Liturgie zonder uitvaarten

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	95	1	8,3	8,3	8,3
	115	1	8,3	8,3	16,7
	160	1	8,3	8,3	25,0
	188	1	8,3	8,3	33,3
	205	1	8,3	8,3	41,7
	248	1	8,3	8,3	50,0
	250	1	8,3	8,3	58,3
	372	1	8,3	8,3	66,7
	384	1	8,3	8,3	75,0
	397	1	8,3	8,3	83,3
	404	1	8,3	8,3	91,7
	413	1	8,3	8,3	100,0
	Total	12	100,0	100,0	

Bestuur totaal (zonder reistijd)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	15	1	8,3	8,3	8,3
	21	1	8,3	8,3	16,7
	64	1	8,3	8,3	25,0
	90	1	8,3	8,3	33,3
	127	1	8,3	8,3	41,7
	132	1	8,3	8,3	50,0
	141	1	8,3	8,3	58,3
	156	1	8,3	8,3	66,7
	181	1	8,3	8,3	75,0
	191	1	8,3	8,3	83,3
	213	1	8,3	8,3	91,7
	304	1	8,3	8,3	100,0
Total		12	100,0	100,0	

Oecumene totaal (zonder reistijd)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	0	1	8,3	8,3	8,3	
	3	1	8,3	8,3	16,7	
	4	1	8,3	8,3	25,0	
	7	1	8,3	8,3	33,3	
	8	1	8,3	8,3	41,7	
	9	1	8,3	8,3	50,0	
	12	1	8,3	8,3	58,3	
	15	1	8,3	8,3	66,7	
	19	1	8,3	8,3	75,0	
	26	1	8,3	8,3	83,3	
	56	1	8,3	8,3	91,7	
	96	1	8,3	8,3	100,0	
	Total		12	100,0	100,0	

Andere werkzaamheden pastoraat

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	6	1	8,3	8,3	8,3
	86	1	8,3	8,3	16,7
	147	1	8,3	8,3	25,0
	169	1	8,3	8,3	33,3
	259	1	8,3	8,3	41,7
	276	1	8,3	8,3	50,0
	290	1	8,3	8,3	58,3
	310	1	8,3	8,3	66,7
	389	1	8,3	8,3	75,0
	469	1	8,3	8,3	83,3
	522	1	8,3	8,3	91,7
	584	1	8,3	8,3	100,0
	Total		12	100,0	100,0

FTE

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,1	2	16,7	16,7	16,7
	,2	2	16,7	16,7	33,3
	,3	1	8,3	8,3	41,7
	,4	4	33,3	33,3	75,0
	,5	2	16,7	16,7	91,7
	1,0	1	8,3	8,3	100,0
	Total		12	100,0	100,0

Totale gemeten reistijd

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	17	1	8,3	8,3	8,3
	27	1	8,3	8,3	16,7
	48	1	8,3	8,3	25,0
	56	1	8,3	8,3	33,3
	116	1	8,3	8,3	41,7
	118	1	8,3	8,3	50,0
	158	1	8,3	8,3	58,3
	178	1	8,3	8,3	66,7
	182	1	8,3	8,3	75,0
	235	2	16,7	16,7	91,7
	246	1	8,3	8,3	100,0
	Total	12	100,0	100,0	

parochianen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	34	1	8,3	8,3	8,3
	67	1	8,3	8,3	16,7
	101	1	8,3	8,3	25,0
	110	1	8,3	8,3	33,3
	136	1	8,3	8,3	41,7
	220	1	8,3	8,3	50,0
	240	2	16,7	16,7	66,7
	250	1	8,3	8,3	75,0
	313	1	8,3	8,3	83,3
	340	1	8,3	8,3	91,7
	902	1	8,3	8,3	100,0
	Total	12	100,0	100,0	

verspreiding

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	75-100	3	25,0	25,0	25,0
	50-75	2	16,7	16,7	41,7
	25-50	4	33,3	33,3	75,0
	0-25	3	25,0	25,0	100,0
	Total	12	100,0	100,0	

Soort Parochie

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Diaspora	5	41,7	41,7	41,7
	Stad	7	58,3	58,3	100,0
	Total	12	100,0	100,0	

Bijlage 2.3: ANOVA

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Liturgie totaal (zonder reistijd)	Between Groups	148.595,238	1	148.595,238	8,136	,017
	Within Groups	182.641,429	10	18.264,143		
	Total	331.236,667	11			
Liturgie zonder uitvaarten	Between Groups	93.154,821	1	93.154,821	14,704	,003
	Within Groups	63.355,429	10	6.335,543		
	Total	156.510,250	11			
Bestuur totaal (zonder reistijd)	Between Groups	3.584,593	1	3.584,593	,503	,495
	Within Groups	71.305,657	10	7.130,566		
	Total	74.890,250	11			
Oecumene totaal (zonder reistijd)	Between Groups	1.789,736	1	1.789,736	2,644	,135
	Within Groups	6.768,514	10	676,851		
	Total	8.558,250	11			
Andere werkzaamheden pastoraat	Between Groups	154.391,349	1	154.391,349	8,775	,014
	Within Groups	175.951,701	10	17.595,170		
	Total	330.343,050	11			
parochianen	Between Groups	115.105,260	1	115.105,260	2,514	,144
	Within Groups	457.925,657	10	45.792,566		
	Total	573.030,917	11			
verspreiding	Between Groups	8,860	1	8,860	14,627	,003
	Within Groups	6,057	10	,606		
	Total	14,917	11			
FTE	Between Groups	,206	1	,206	4,717	,055
	Within Groups	,437	10	,044		
	Total	,643	11			
werkdruk	Between Groups	,512	1	,512	,383	,551
	Within Groups	12,033	9	1,337		
	Total	12,545	10			

Bijlage 2.3: Correlaties

Correlations

		werkd ruk	Liturgie zonder uitvaarte n	Bestuur totaal (zonder reistijd)	Oecumen e totaal (zonder reistijd)	Andere werkzaa mheden pastoraat	FTE	Totale gemeten reistijd	parochia nen	versprei ding	Soort Parochie	Leeftijds categorie pastoor
werkdruk	Pearson Correlation	1	-,056	,330	,190	,000	-,376	,149	-,429	,552	-,202	,017
	Sig. (2-tailed)		,870	,322	,576	,999	,254	,662	,187	,078	,551	,960
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Liturgie zonder uitvaarten	Pearson Correlation	-,056	1	,311	,436	,334	,421	,124	,504	-,574	,771**	,077
	Sig. (2-tailed)	,870		,325	,156	,289	,173	,702	,094	,051	,003	,811
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Bestuur totaal (zonder reistijd)	Pearson Correlation	,330	,311	1	,446	,311	,281	-,153	,414	,038	,219	,013
	Sig. (2-tailed)	,322	,325		,146	,326	,377	,635	,181	,906	,495	,967
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Oecumene totaal (zonder reistijd)	Pearson Correlation	,190	,436	,446	1	,084	-,031	-,239	,061	-,167	,457	,278
	Sig. (2-tailed)	,576	,156	,146		,795	,923	,454	,850	,603	,135	,382
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Andere werkzaamheden pastoraat	Pearson Correlation	,000	,334	,311	,084	1	,759**	,362	,488	-,601*	,684*	-,225
	Sig. (2-tailed)	,999	,289	,326	,795		,004	,247	,107	,039	,014	,483
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
FTE	Pearson Correlation	-,376	,421	,281	-,031	,759**	1	,031	,775**	-,557	,566	-,382
	Sig. (2-tailed)	,254	,173	,377	,923	,004		,923	,003	,060	,055	,220
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Totale gemeten reistijd	Pearson Correlation	,149	,124	-,153	-,239	,362	,031	1	-,395	-,182	,297	,023
	Sig. (2-tailed)	,662	,702	,635	,454	,247	,923		,204	,571	,349	,943
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
parochianen	Pearson Correlation	-,429	,504	,414	,061	,488	,775**	-,395	1	-,575	,448	-,247
	Sig. (2-tailed)	,187	,094	,181	,850	,107	,003	,204		,050	,144	,438
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
verspreiding	Pearson Correlation	,552	-,574	,038	-,167	-,601*	-,557	-,182	-,575	1	-,771**	-,106

Deeltijd in de diaspora

	Sig. (2-tailed)	,078	,051	,906	,603	,039	,060	,571	,050		,003	,744
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Soort Parochie	Pearson Correlation	-,202	,771**	,219	,457	,684*	,566	,297	,448	-,771**	1	,120
	Sig. (2-tailed)	,551	,003	,495	,135	,014	,055	,349	,144	,003		,711
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Leeftijdscategorie pastoor	Pearson Correlation	,017	,077	,013	,278	-,225	-,382	,023	-,247	-,106	,120	1
	Sig. (2-tailed)	,960	,811	,967	,382	,483	,220	,943	,438	,744	,711	
	N	11	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).